

TWICKELBLAD

2
'96

- * Noordtak Betuwelijn vormt bedreiging voor Twickel
- * Landgoed Lage, Duits Twickelbezit
- * Roofvogels op landgoed Twickel
- * Landschapstuin van Petzold in Muskau

TWICKELBLAD

Een gezamenlijke uitgave van:
Stichting Twickel,
Vereniging Vrienden van Twickel.

Het Twickelblad geeft informatie
over historie en het beheer van
Twickel in al zijn aspecten.

Redactie:

J. Bengevoord (eindredactie)
A. Brunt (eindredactie)
M.W.H. Hermanussen
A.H. Schimmelpennick

Medewerkers aan dit nummer:

R. de Bruijn
J. P. Hassink-Leegwater
L. Hassink
H. J. Hiddink
W. Holsmuller
H. zur Kleinsmiede
J. Mulder
H. Reynders
D. Schuitema
L. Vrij

Redactieadres:

Redactie Twickelblad
Postbus 2, 7490 AA Delden
tel. 074 - 3761309

Vereniging Vrienden van Twickel

Secretaris W.H. van den Bosch
Meeuwenstraat 14
7471 HG Goor

Stichting Twickel

Postbus 2, 7490 AA Delden
tel. 074 - 3761309

Het Twickelblad wordt gratis
toegezonden aan medewerkers van
de stichting Twickel en aan leden
van de vereniging Vrienden van
Twickel.

Het lidmaatschap van de vereniging
Vrienden van Twickel bedraagt
f 25,00 (inclusief het Twickelblad).
Het lidmaatschap kan worden
aangevraagd bij de secretaris van de
vereniging Vrienden van Twickel.

Inlevering kopij:

vóór 7 augustus 1996 bij de redactie
van het Twickelblad, Postbus 2,
7490 AA Delden

Losse nummers à f 6,00 zijn
verkrijgbaar bij de VVV-Delden en
de firma Vriezenkolk in Delden

Tekstvervaardiging en druk:

Van der Loeff Drukkers b.v.,
Enschede.

ISSN 0927-7648

Index op vorige nummers via
Internet
[http://www.obd.nl/instel/twickel/
twickel.htm](http://www.obd.nl/instel/twickel/twickel.htm)

Een Twickel delegatie bezocht het Duits Poolse landschapspark Muskau. Op de foto wordt een zichttas in het park vergeleken met de kaart. Voor het verslag zie elders in dit nummer.
Foto: A.H. Schimmelpenninck.

IN DIT NUMMER

– Noord-oostelijke verbinding Betuweroute vormt bedreiging voor Twickel	3
– Lage, Duits bezit van Twickel	6
– Grafshafter Teestube: unieke uitspanning in grensstreek	10
– Roofvogelstand Twickel nog niet optimaal	11
– Landschapstuin van 600 hectare op Pools/Duitse grens wordt gerestaureerd	14
– Wie kent dit object	16
– Afscheid mevrouw Brinkers	16
– Verdeling van de bezittingen van Johan II van Twickelo omstreeks 1500	17
– Maten en gewichten op kasteel Twickel	19
– Korte berichten	21
– Data Vereniging Vrienden van Twickel	23
– Achterpagina: De kerk in Lage	

Foto voorpagina

Zomer in de buurt Deldeneresch omstreeks 1940.
Foto: R.J. Meijerink, Delden. Archief: J.A. Meijerink, Rijssen.

Noord-oostelijke verbinding Betuweroute vormt bedreiging voor Twickel

De hoofdtak Betuweroute tussen Rotterdam en Arnhem/Zevenaar riep heftig maatschappelijk verzet op in gemeenten langs de route in Zuid-Holland, de Betuwe en in de Liemers. Met de nodige aanpassingen stemden kabinet en parlement in met de aanleg nadat op tal van plaatsen extra voorzieningen ter voorkoming van overlast en landschappelijke aantasting werden getroffen. Onderdeel van de beslissing was de aanleg van een zuidelijke en noordelijke aftakking, waarvan de tracé-studies snel op de aanleg Betuwelijn zouden moeten aansluiten. Vrijwel alle tracé-alternatieven in de onlangs verschenen Startnotitie Noord-oostelijke verbinding, ook bekend als Noordtak Betuwelijn of Twenteroute, vormen een bedreiging voor landgoed Twickel. Het gaat daarbij zowel om de Gelderse als Twentse bezittingen.

Jan Bengevoord

Het project Betuweroute kent een lange voorgeschiedenis. Aanleiding tot discussie over de nieuwe goederenlijn was de positie van de haven van Rotterdam. De verbinding van de haven met het achterland zou steeds meer onder

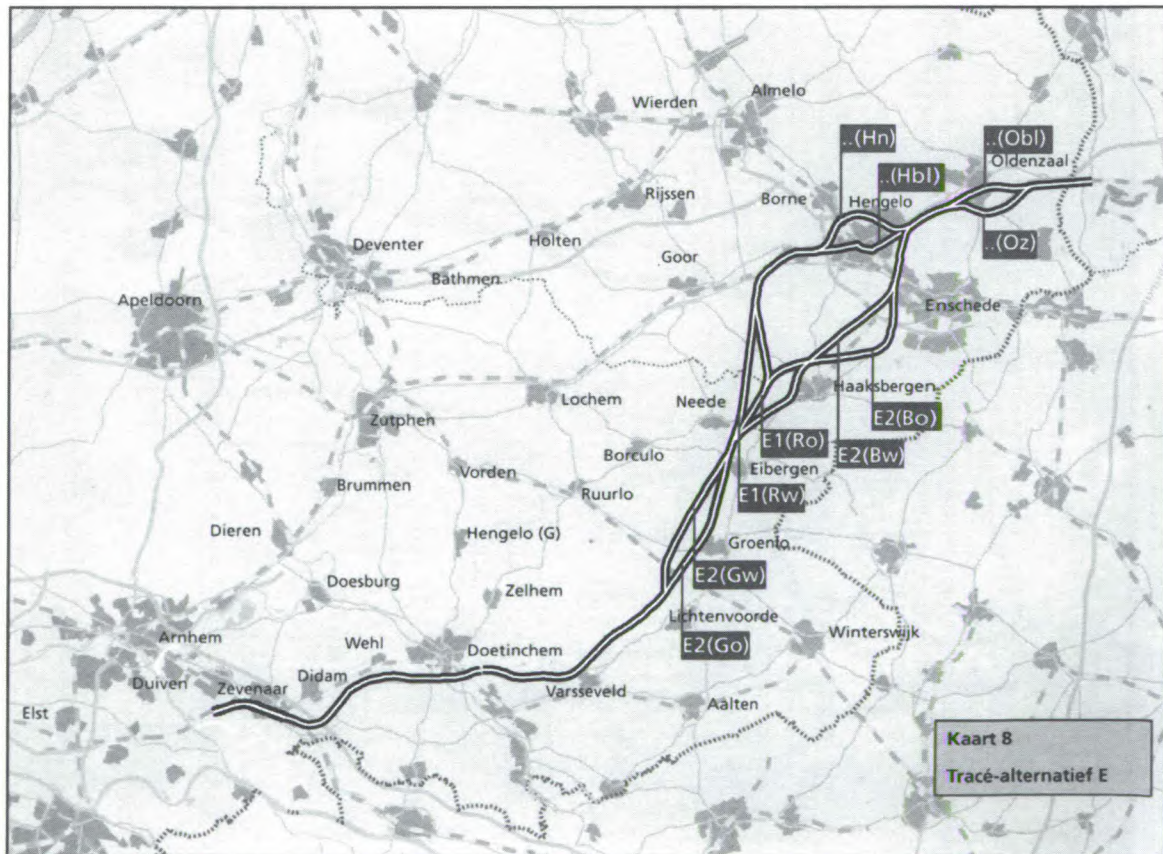
druk komen te staan door het dichtslibben van wegen. Op 31 augustus 1992 sloot de toenmalige minister Hanja Maij-Weggen (Verkeer en Waterstaat) het voor Twente zeer belangrijke Verdrag van Warnemünde.

In dit verdrag werd vastgelegd dat naast Zevenaar/Emmerich ook Oldenzaal/Bad Bentheim grensovergangplaatsen voor de Betuweroute zouden worden. Globaal zou bij Oldenzaal in 2010 zo'n 8 tot 9 miljoen ton goederen de grens moeten passeren van de in het totaal 12 tot 14 miljoen ton goederen die jaarlijks richting Twente worden getransporteerd. Dat zijn zo'n 60 goederentreinen per etmaal. Over de Betuweroute zelf zou volgens de prognoses in 2010 zo'n 20 miljoen ton de grens bij Zevenaar/Emmerich passeren.

Hertoetsing

Het Verdrag van Warnemünde is niet onomstreden. Het was de commissie Hermans, door de nieuwe 'paarse' regeringscoalitie aangesteld om het besluit Betuweroute te hertoetsen, die de suggestie deed om opnieuw met de Duitsers te onderhandelen over de vraag of niet alle goederen bij Zevenaar/Emmerich over de grens kunnen worden gezet.

De huidige minister Annemarie Jorritsma ging op

De Achterhoek-variant van de Noordtak Betuwelijn wordt bestudeerd in relatie tot de doortrekking van RW15 tussen Varsseveld en Enschede. Bron: Rijkswaterstaat.

grond van de aanbevelingen van de Commissie Hermans opnieuw met de Duitsers in overleg, maar zij moest bakzeil halen. Met name de deelstaatregering van Noordrijnland-Westfalen wil spreiding van de goederenstroom om het toch al zwaarbelaste Roergebied te ontzien. Actiegroepen, waaronder het in Twente actieve Regionaal Overleg Noordelijke Aftakking (Rona), voeren middels een procedure bij de Raad van State oppositie tegen de aanwijzing van Oldenzaal als grensplaats. Mogelijk wordt de minister door een uitspraak van de Raad van State dit najaar alsnog gedwongen tot nieuw overleg met de Duitsers. Het schrappen van Oldenzaal betekent niets minder dan dat de Noordtak van de baan is.

Koppeling

Uitgaande van Oldenzaal als grensplaats in het Verdrag van Warnemünde verscheen in mei van dit jaar de Startnotitie Noord-oostelijke verbinding. In deze notitie is vastgelegd welke procedure zal worden gevolgd om in 1999 een definitief besluit over het tracé van de Noordtak te kunnen nemen. In de Startnotitie worden alle te onderzoeken tracé-alternatieven beschreven. Vrijwel zonder uitzondering raken deze tracé's het landgoed Twickel in Gelderland en Twente.

Niet onbelangrijk is het feit dat de procedure voor de Noord-oostelijke verbinding parallel loopt met de tracé-procedure voor de doortrekking van Rijksweg 15 (A18) tussen Varsseveld en Enschede. Deze koppeling is het gevolg van toezeggingen die toenmalig minister Maij-Weggen vlak voor de verkiezingen deed in de Achterhoek, waar door Achterhoekse gemeentebesturen en de gemeen-

te Haaksbergen al jarenlang op doortrekking van de auto-snelweg wordt aangedrongen.

Twentekanaal

De door Maij-Weggen eveneens toegezegde koppeling van beide projecten met de doortrekking van het Twentekanaal vanaf Hengelo/Enschede naar het Duitse Mittelkandkanaal is van het lijstje geschrapt. De bereidheid van Duitsland om aan dit project mee te werken is miniem en de kanaaldoortrekking lijkt ook in Nederland laag te scoren op de politieke agenda ondanks een massieve lobby van onder meer de provincie Overijssel.

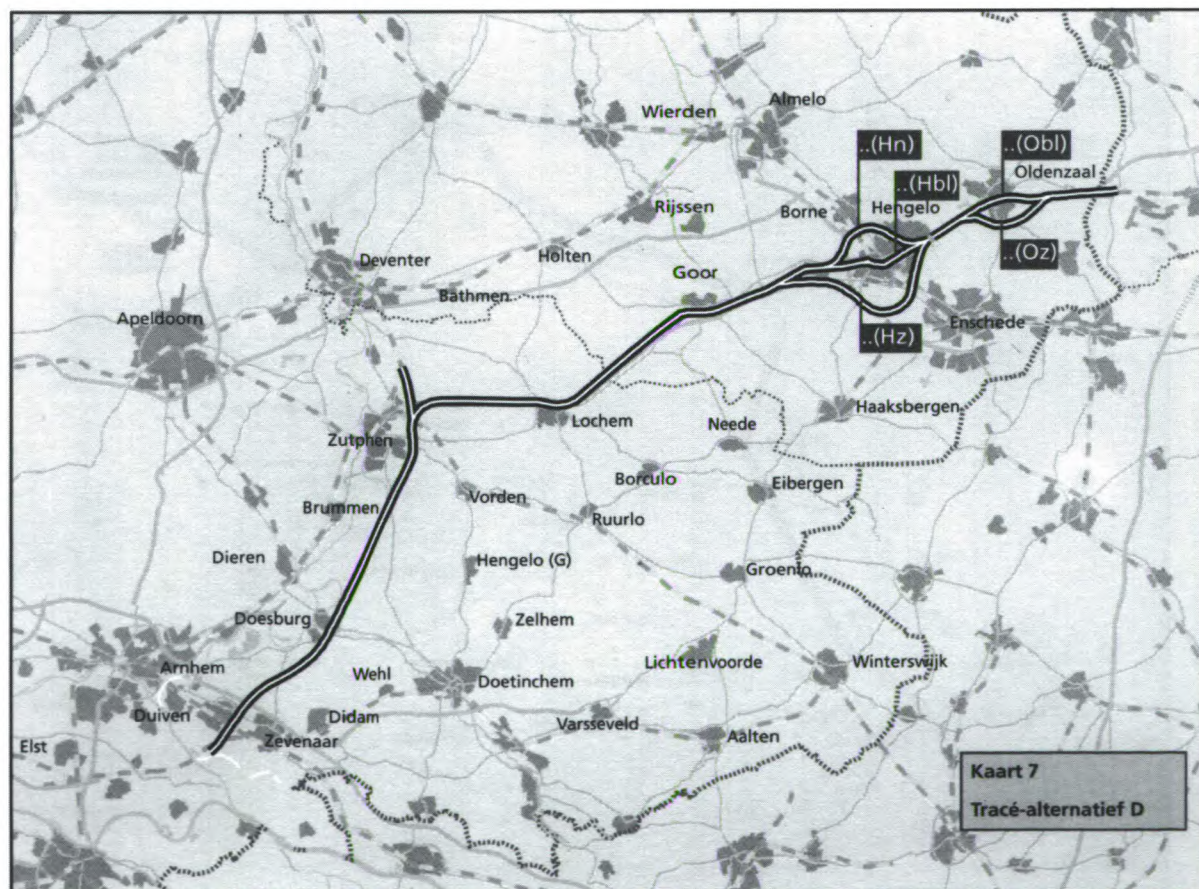
Tracé-alternatieven

Voor de Noord-oostelijke verbinding worden in de Startnotitie negen tracé-alternatieven voorgesteld, waarvan er vier voor Twente belangrijk zijn. Daarbij worden op grond van de planologische wetgeving ook de bestaande spoorlijnen onderzocht.

Alternatieven voor een omleiding om Arnhem raken ook het Twickelbezit Hof te Dieren in de Veluwezoom. Hier dreigen verschillende landgoederen te worden doorsneden om een alternatief voor het bestaande spoor tussen Arnhem en Zutphen mogelijk te maken.

Twentse tracé-varianten

Ffeitelijk willen Rijkswaterstaat en de Nederlandse Spoorwegen vier hoofd-alternatieven in Twente en de Achterhoek onderzoeken. Op al deze hoofdtracés zijn weer lokale varianten mogelijk zoals de omleidingen bij

De variant, waarbij de bestaande spoorlijn Zutphen-Hengelo wordt uitgebouwd heeft ingrijpende gevolgen voor Twickel.
Bron: Rijkswaterstaat.

Hengelo en Oldenzaal.

De hoofd-varianten in Twente/Achterhoek zijn:

1. Bestaand tracé Deventer-Almelo-Hengelo-Oldenzaal
2. Nieuw tracé parallel aan de A1, de zogenaamde A1-variant
3. Bestaand tracé Zutphen-Hengelo-Oldenzaal
4. Nieuw tracé door de Achterhoek, eventueel gebundeld met RW15

Bestaande tracés

Van de bestaande tracés heeft minister Jorritsma al laten weten dat het in de praktijk zeer moeilijk realiseerbaar zal zijn om binnen de dorpen en steden langs de bestaande lijnen de wettelijk voorgeschreven maximale geluidsbelasting van 57dba te halen. De bestaande tracés moeten echter worden onderzocht in het kader van de tracéwet. Behalve praktische bezwaren lijken de bestaande lijnen de politieke wind niet mee te hebben. Met name de provincie Gelderland heeft uitbouw van de bestaande lijnen onaanvaardbaar genoemd.

Dat wil niet zeggen dat de bestaande spoortracés definitief van het lijstje kunnen worden afgeschreven. Mogelijk dat door aanpassingen de lijn alsnog geschikt kan worden gemaakt. Dat geldt met name voor de lijn Zutphen-Hengelo, waarbij de provincie Overijssel heeft voorgesteld om bij Goor ook een tracé-alternatief oostelijk van Goor door landgoed Weldam te onderzoeken. Dit heeft plaatselijk al geleid tot een storm van protest.

Hoge Snelheids Trein

Overigens wordt de spoorlijn Zutphen-Hengelo in de bestaande plannen al genoemd als optie voor de Hoge Snelheids Trein (HST) naar Berlijn. Nu de Duitsers grote delen van de betreffende spoorlijn geschikt maken voor hogesnelheidstreinen, wil ook de Nederlandse regering het tracé Arnhem (halteplaats aan de Hoge Snelheids Lijn Oost naar het Roergebied) geschikt maken voor snelle treinen.

De bedoeling van de hogesnelheidstrein is de huidige reistijd van Amsterdam-Berlijn, nu negen uur, te bekorten tot vier uur. Daartoe zou op het baanvak Arnhem-Twente-Duitse grens met een snelheid van 200 km/uur moeten worden gereden. Twente krijgt een halteplaats, maar het is nog de vraag waar. Afhankelijk van de tracé-keuze zou dat Hengelo of een tussenhalte Hengelo/Enschede kunnen zijn.

Achter de schermen lijken zich in Twente tussen beide steden Noordfranse discussies af te spelen. Want ook in Noord-Frankrijk streeden verschillende steden een prestigiestrijd over een station aan de TGV-lijn.

A1-variant

De A1-variant kwam in de Startnotitie Noord-oostelijke aftakking als een duiveltje uit een doosje. De variant bleek te zijn opgenomen op verzoek van de Regio Twente. Deze variant bouwt voort op een lijn die tussen Zutphen en Deventer afbuigt naar de A1 om vervolgens parallel aan de A1 naar Duitsland te lopen. Overigens geldt voor deze variant dat er meerdere sub-varianten bij Hengelo denkbaar zijn. Want in het gebied Hengelo-Haaksbergen-Enschede hebben de samenstellers van de Startnotitie een bord spaghetti aan alternatieven uitgestrooid.

Achterhoek-variant

Hoge ogen gooide tot dusver de Achterhoek-variant. Hier worden spoorlijn en rijksweg gebundeld aangelegd dwars door de Achterhoek. Bij Usselo/Boekelo wordt vervolgens RW 15 aangesloten op de A35 en loopt de spoorlijn dwars door Tweekelo om vervolgens na passage van het Twentekanaal langs Driene bij het Lonnekermeer op de bestaande spoorlijn Hengelo-Oldenzaal aan te sluiten.

Dit alternatief wordt inmiddels door de Achterhoekse gemeenten en Haaksbergen door dik en dun gesteund op voorwaarde dat er een nieuwe RW15 komt tussen Varsveld en Enschede. De Achterhoekse gemeenten en Haaksbergen zijn dan bereid de nadelen van een spoorlijn te slikken. Minister Jorritsma heeft bij monde van hoofd-ingenieur directeur H. Jansen van Rijkswaterstaat directie Oost inmiddels laten weten dat van een 'koppelverkoop' geen sprake kan zijn. De weg zou bovendien een lage prioriteit in de Haagse politiek hebben, waardoor feitelijk de kans groot is dat ondanks een gelijk oplopende planologische procedure de spoorweg wordt aangelegd en de weg vooralsnog niet.

Bedreigingen voor Twickel

Welke tracé-alternatieven vormen de grootste bedreiging voor Twickel? Dat is op dit moment nog moeilijk in te schatten. Vast staat dat vrijwel alle tracé-varianten het landgoed op de één of andere wijze raken met uitzondering van de Achterhoek-variant die zuidelijk van Boekelo via Tweekelo-Driene naar Oldenzaal loopt. Deze variant schaadt echter wel andere landgoederen met name rond Enschede.

Duidelijk is echter dat een nieuwe spoorlijn de toch al sterk versnipperde Twentse natuur nog verder in mootjes zal hakken. Bescherming van natuur en landschap kent echter ook een moreel dilemma, want het ontzien van de groene gebieden in Twente en de Achterhoek zal zeker leiden tot veel overlast voor de burgers in dorpen en steden.

Noodzaak?

De discussie over de noodzaak van de lijn lijkt inmiddels een gepasseerd station. Integendeel: de politiek in Oost-Nederland met de provincie Overijssel voorop lijkt zich alleen maar sterk te willen maken voor Oost-West-transportassen in een fase dat de burgers nog nauwelijks zijn geïnformeerd over de plannen. 'Regeren is vooruit zien', luidt het gezegde, maar de gretigheid waarmee sommige bestuurders zich op nieuwe wegen en spoorlijnen werpen roept herinneringen aan de jaren zestig op.

Nu wordt de aanleg van nieuwe wegen en spoorlijnen 'verkocht' onder het motto dat het 'zo goed is voor het milieu'. In werkelijkheid gaat de strijd om de economische positie van Rotterdam als belangrijkste Westeuropese havenstad. Maar is het misschien niet beter voor het milieu dat de goederenstroom naar Oost-Europa via Hamburg wordt getransporteerd? De vraag naar de noodzaak van de Noord-oostelijke verbinding is teruggebracht tot geruzie over het tracé en de hoop dat er voor de Twentse economie nog een graantje valt mee te pikken uit voorbijdenderende wagons.

Landgoed Lage, Duits bezit van Twickel

Ten noorden van Ootmarsum, net over de grens met Duitsland, ligt het plaatsje Lage. In de kern van het dorp Lage treft de bezoeker een sfeervolle omgeving aan, waarvan het 300 jaar oude kerkje, een ook al eeuwenoude watermolen en een ruïne van een kasteel, dat tijdens de tachtigjarige oorlog werd opgeblazen, deel uitmaken. Sinds 1643, toen Johan II van Raesfelt de heerlijkheid Lage aankocht, ressorteert landgoed Lage met zijn 250 hectare, waarvan 80 hectare bos, onder Twickel.

Maarten Hermanussen

Voor dit vroegste bezit van Twickel buiten Twente werd van oudsher steeds een afzonderlijke rentmeester benoemd. De lijst van rentmeesters vermeldt de namen van Wiedenbruch, Zegers, Bitter (een neef van de Deldense rentmeesters) en Von Freier. De huidige rentmeester, graaf Alfred Solms (63) vervult al sinds 1962 deze functie voor de Stichting Twickel. Terugblikkend op bijna 35 jaar rentmeesterschap, vertelt graaf Solms over zijn jeugdherinneringen aan Sonnenwalde en zijn latere band met Lage en Twickel.

Ruïne

Bijna vier eeuwen ligt de ruïne er zo bij. Wat rest zijn de met klimop overgroeide brokstukken van de laatste trotse burcht van Lage, die in 1592 werd voltooid. Slechts 34 jaar later, in juli 1626, werd de burcht door Staatse troepen tijdens hun strijd tegen de Spanjaarden verwoest. De vierkante burcht mat circa 30 bij 30 meter en omvatte een toren, een kazemat en verscheidene vakwerkgebouwen. Aan de onbebouwde zijden werd de vesting omgeven door een 15 meter hoge en ruim 2 meter dikke muur met op de vier hoeken vestingtorens. Rondom bevond zich een gracht.

Herrenhaus

Graaf Alfred zu Solms Sonnenwalde voert sedert 1962 het beheer over Lage.

Als student trok R.F. van Heeckeren van Wassenaer zich terug in het Herrenhaus Lage. Het personeel van Twickel ging mee.
Foto: Huisarchief Twickel, ca. 1890.

Naast de ruïne staat het Herrenhaus. Het werd in 1686 door de toenmalige vrouwe van Lage, Amadea gravin van Flodorff, weduwe van Adolf Hendrik van Raesfelt, gebouwd.

Het huis heeft begin deze eeuw nog adellijke bewoners gekend, zoals de laatste baron van Twickel, Rodolphe van Heeckeren van Wassenaer, die zich van tijd tot tijd op het afgelegen Lage terugtrok om zich voor te bereiden op zijn tentamens. Omdat de baron doodsbang was voor ziektes door verontreinigd water, werd zuiver water vanuit Delden meegebracht. Huispersoneel moest lopend naar Delden om daar de post op te halen.

Na de dood van de baron is het Herrenhaus nog enige tijd bewoond geweest door Kapitan Michael, vervolgens door vluchtelingen en daarna door dr. Schreiber, een vrouwenarts bij de Duitse Wehrmacht. Weer later kwam mevrouw Michaelis er te wonen. Toen het bezit in Lage op de stichting overging, werd het Herrenhaus in erfpacht uitgegeven aan de Nordhornse familie Schmidt.

Kerk

De steen boven de westelijke ingang aan de straatkant herinnert aan de eerste steenlegging op 11 juni 1687 door Amadea van Flodorff, stichtster van de kerk. Daarboven bevindt zich het wapen van Lage, een T-vormig Antoniuskruis.

De zuidelijke ingang was vroeger uitsluitend voor vrouwen bestemd. Wapen en opschrift verwijzen ook hier naar de stichtster van de kerk. Het wapen toont de symbolen van de families Van Raesfelt en Flodorff. Amadea van Flodorff had zich met de bouw van de kerk tevens bereid verklaard kerk en pastoraat te onderhouden. Dit patronaat, dat bijvoorbeeld ook een inspraakrecht bij het benoemen van een nieuwe dominee inhield, heeft tot 1978 bestaan.

Na de dood van de barones in 1975 besloot de stichting Twickel in goed overleg met de Evangelische Kirche afstand te doen van het benoemingsrecht. Wel heeft Twickel de kerk van Lage financieel ondersteunen.

Tot aan de renovatie van de kerk in 1977 bevond zich links naast de kansel de herenbank voor de familie Van Heeckeren van Wassenaer. Hiervoor heeft de Vereniging

*De watermolen van Lage.
Foto: P. Oosterhuis, Amsterdam, ca. 1890.*

Vrienden van Twickel destijds samen met de Juniorkamer Twente een actie op touw gezet. Na aankoop en restauratie werd de bank verplaatst naar de Hervormde kerk van Delden.

Overige gebouwen

Uit archieven blijkt dat Lage al minstens sinds 1270 een watermolen heeft gekend. De huidige watermolen werd in 1677 gebouwd en van 1972 tot 1976 geheel gerenoveerd. De beide watermolenraderen drijven een korenmolen en een oliepers aan. De oliemolen was tot na de eerste wereldoorlog in bedrijf; de korenmolen tot ongeveer 1952. Dit

onder leiding van Jan **Hoedt**, die vanaf 1908 molenaar was geweest. Voor 1914 **had** de molen zelfs nog elektrische stroom geleverd.

De molen is volgens **Solms** intussen weer hard aan een restauratie toe. In de **molenaarswoning** is een Teestube gevestigd.

Het eerste gebouw **achter** de watermolen aan de linkerkant is het vroegere **Forsthaus**, een bedrijfswoning. Verderop aan de **Eichenallee** liggen de **Kommiezenhuuze**, een rijtje van **zes** identieke huizen uit omstreeks 1780, waar vroeger **huispersoneel** van de heren van Lage en naar men zegt tot de **eerste wereldoorlog** douaniers in woonden. Tegenwoordig worden ze door de stichting

Twickel verpacht.

Het bezit in Lage omvat nog slechts één volledig in bedrijf zijnde pachtboerderij, Hof Onste.

Reigerkolonie

In het Lager bos bevindt zich één van de kolonies van de in Noord Duitsland zeldzaam geworden blauwe reiger. Terwijl men in de vijftiger jaren nog ruim 60 horsten telde, was na de strenge winter van 1963 het aantal gehalveerd. De laatste jaren hebben, net als in de Breeriet op Twickel, een stabilisatie van het aantal te zien gegeven. Het gebied valt onder Naturschutz en Landschaftschutz.

Beheer

Graaf Alfred Solms, die met zijn vrouw Christina en z'n twee dochtertjes kasteel Weldam bewoont, vervult sinds 1962 het rentmeesterschap en heeft ook het naburige Brecklenkampse bezit van Twickel onder zijn hoede, 240 hectare groot, met 35 hectare bos en zeven pachtboerderijen. De havezate Huis Brecklenkamp is ook nog een tijd (van 1901 tot 1941) van Twickel geweest. Daarna kocht dr J.H. van Heek het, liet het restaureren en maakte het

Het oude Molenaarshuis met op de achtergrond de kerk. Tegenwoordig biedt dit huis onderdak aan de Teestube.
Foto: Huisarchief Twickel, ca. 1890.

gebruik als jeugdherberg mogelijk. Enkele jaren geleden is het huis door de Jeugdherbergstichting verkocht aan een particulier. Rentmeester Solms trof in 1962 Lage in een enigszins verwaarloosde toestand aan. "Het landgoed was vervallen", zegt hij terugblikkend. Toen hij de barones vroeg of hij rentmeester van Lage kon worden, besloot zij na overleg met rentmeester Brunt hierin toe te stemmen. "Het hoeft niets op te brengen, zolang het ook niets maar kost", zei de barones tegen Solms. Mede door zijn liefde voor oude monumenten kon het herstel van de twaalf meest monumentale panden die deel uitmaken van het landgoed Lage, ook met financiële medewerking van de Kreisbaurat, worden aangepakt.

Vluchteling in Lage

De nieuwe rentmeester kende de streek en bevolking van Lage al uit zijn jeugd. Solms, die vanaf zijn dertiende jaar in Lage verbleef, na met zijn ouders te zijn gevlucht uit de Oostzone, waar hun landgoed Sonnenwalde door de staat onteigend was, kan zich nog herinneren dat de molen in bedrijf was. In de tweede helft van de jaren veertig dreunde de grond menigmaal onder zijn voeten, als hij 's morgens Lage verliet om in Nordhorn naar school te gaan.

De graaf haalt herinneringen op aan zijn bewegten jeugdjaren in de oorlog. Zijn familie moest niets van Hitler en de nazi's hebben. In beperkte kring was dit bekend, maar openlijk protest of verzet was levensgevaarlijk. Solms' moeder, gravin Isabella, had de Engelse nationaliteit en luisterde ondanks het gevaar stiekem naar de Engelse zender.

Aan het eind van oorlog hoopten ze dat de Engelsen en Amerikanen het eerst zouden komen, maar de Russen waren eerder. Het scheelde slechts honderd kilometer. De Russen hielden vreselijk huis en de familie Solms moest Sonnenwalde ontvluchten uit angst voor de plunderende soldaten. De 'bevrijder' ging, een nieuwe 'bezetter' kwam. "Meteen werd begonnen met de Demokratische Boden Reform. Wie meer dan honderd hectare land had, raakte alles kwijt. Je mocht ook niet in je eigen 'Kreis' blijven".

Nadat het landgoed aan de landhervormingen ten offer was gevallen, moesten de Solmsen hun landgoed voorgoed verlaten. Ze vluchtten naar Berlijn. Nergens was je als voormalig landheer veilig. Er heerste totale chaos. Met achterlating van alles moesten vertrekken. Een neef, de Engelse ambassadeur in Warschau, regelde dat ze met een vliegtuig uit Berlijn konden weggomen.

Als berooide vluchtelingen vonden ze tenslotte onderdak in Lage. De barones van Twickel, een nicht van Solms' moeder, was graag bereid haar verwanten te helpen.

Confiscatie

De familie kreeg in Lage een nederige behuizing, terwijl over de grens een kasteel op hun komst wachtte: huis Weldam bij Goor, waar tijdens de oorlog de laatste Bentinck van het Weldam-geslacht, kinderloos was gestorven. Deze graaf Frederik was een oom van graaf Alfred Solms. "Maar het was moeilijk om vanuit Duitsland naar Nederland te komen. Het heeft nog zeven jaar geduurd". Familie in Nederland konden ze slechts bij de grenspost ontmoeten en dan wel onder streng toezicht. Het vreemde was dat de graaf en zijn moeder wel naar Engeland konden gaan.

Van het Schloss Sonnenwalde zijn na de oorlog nog enkele bijgebouwen blijven staan.
Foto: Hans Hondebrink.

Ondertussen ontvingen graaf en gravin Solms bericht dat hun landgoed in Oost Duitsland door de communistische DDR regering geconfisceerd was en het kasteel Sonnenwalde met de grond gelijk gemaakt was. In Lage werd het geduld van het echtpaar Solms op de proef gesteld. Allerlei politieke en juridische haarkloverijen vertraagden het proces van overname van Weldam in die naoorlogse dagen. Pas in 1952 kon de familie Solms naar Weldam. In de tussenliggende jaren was het kasteel verhuurd. "Aan iemand die nota bene fout was in de oorlog. Dat was de kunstverzamelaar dr Hannema. Wel heeft hij het huis goed in stand gehouden".

Solms heeft zijn juridische strijd tegen de Duitse overheid nog niet opgegeven. Hij wil zijn land terug, zijn voorvaderlijke bezit rond Sonnenwalde. Een gecompliceerde zaak, want na de onteigening door de Russen in 1945, hadden de Oostduitse autoriteiten het land aanvankelijk opgedeeld onder vluchtelingen uit het oosten en plaatselijke landarbeiders. In de vijftiger jaren werd iedereen gedwongen om 'vrijwillig' toe te treden tot een collectief boerenbedrijf. Solms legt uit dat degenen die na 1952 onteigend werden, nu hun bezit weer terugkrijgen.

De Duitse regering geeft nu boeren weer hun 5 of 6 hectare terug. Er was zelfs iemand die zijn 99,9 hectare weer keurig terugkreeg. De grootgrondbezitters worden hierbij echter overgeslagen. "De Duitse regering staat op het standpunt dat de hereniging van Duitsland belangrijker is dan het recht van de vroegere grondeigenaren, maar als tegemoetkoming kunnen de grootgrondbezitters hun eigen land terugkopen tegen een gereduceerde prijs. Geregeld krijg ik brieven van de overheid als er weer een stuk grond verkocht wordt. Of je er mee akkoord gaat. Feitelijk vragen ze of je het goed vindt dat je land van je gestolen wordt". De rechteloosheid heeft zijn vertrouwen in de Duitse rechtstaat danig geschokt, maar Solms zegt

dat hij zijn strijd tegen het onrecht zal voortzetten. Intussen probeert hij zoveel mogelijk land terug te kopen. De autochtone bevolking van Sonnenwalde steunt hem gelukkig aan alle kanten. "Ze vinden het logisch dat ik het land terug zou krijgen".

Band met Twickel

Van eind 1945 tot 1952 verbleef de familie Solms in Lage. Pas toen betrok men Weldam. En niet alleen omdat het gezin zo lang op Twickels bezit in Duitsland verbleef, Weldam eens bij Twickel hoorde, of er nauwe familiebanden bestonden, ontstond er een innige relatie tussen de beide families, die tot veel bezoek over en weer leidde. "Op een zondagmiddag hoefden mijn moeder en tante Mieschen maar enkele woorden over de telefoon te wisselen. Even later waren we al op weg naar Twickel voor de theevisitie", herinnert graaf Solms zich.

Natuurbeheer

Met beperkte middelen en weinig personeel is Solms erin geslaagd het landgoed Lage in stand te houden. Er zijn nooit grote investeringen gedaan en juist daarom is alles zo kleinschalig en onveranderd gebleven. Er zijn ook geen grote infrastructurele bedreigingen zoals op Twickel. Solms zelf is ook regelmatig in Lage te vinden en niet alleen op de Gutsverwaltung, het rentmeesterskantoor.

Net zoals op zijn eigen landgoed Weldam, stelt hij het persoonlijke contact met pachters en huurders in Lage bijzonder op prijs. In de winter trekt hij met zijn medewerker Klifmann, die naast bosarbeider ook timmerman en schilder op het landgoed is, het bos in om bomen te blessen.

Met liefde en toewijding spreekt hij over de aan zijn zorgen toevertrouwde natuur. Kerkuilen en zeldzame planten hebben zijn belangstelling. Als bosbouwkundige is hij een groot aanhanger van geïntegreerd bosbeheer. "Onlangs hebben we nog een essenbos gedund. Het ligt in zeer laag gebied wat normaal gesproken erg vochtig is, maar dit jaar goed bereikbaar was. Bij andere werkzaamheden is er dit jaar ook nog een flinke populier gekapt van wel tien en half kuub. Bij grote werkzaamheden springt de bosploeg van Twickel de laatste tijd nog wel eens bij, maar het meeste werk is kleinschalig. Ik heb ook liever zo min mogelijk zware machines in het bos. Die maken veel kapot".

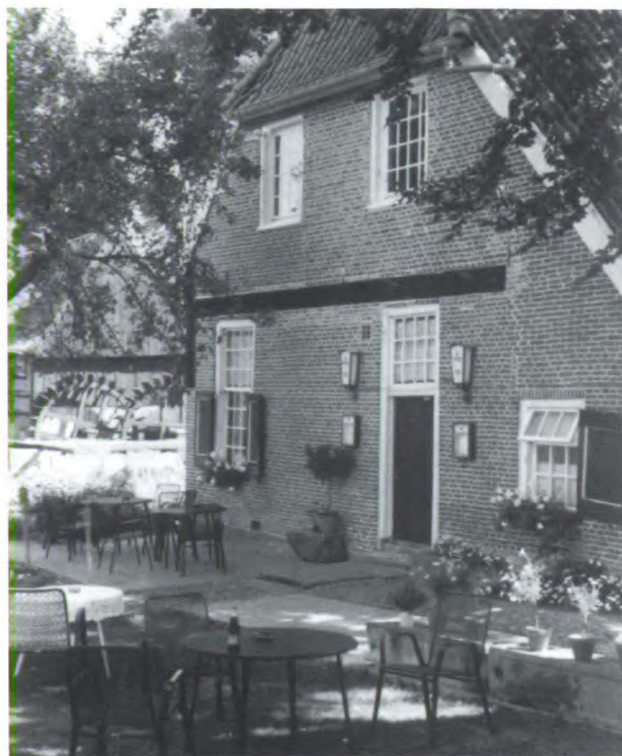
Het is niet verwonderlijk dat de barones juist deze vriendelijke en bescheiden man, vanwege zijn deskundigheid en liefde voor landgoederen, destijds heeft belast met de zorg voor Lage.

Ondanks het gegeven dat alle leden per maart 1996 naast allerlei verenigingsmededelingen een acceptgiro hebben ontvangen voor de contributie over het verenigingsjaar 1996, blijkt ook dit jaar op een te grote schaal deze contributie nog niet te zijn betaald.

Door het groeien van het ledental wordt het langzamerhand een te grote last en kostenpost om deze laat-betalers nogmaals kostenloos aan te schrijven om hun bijdrage te storten. Daarom hebben wij besloten de minimum contributie voor diegenen die per 1 augustus a.s. nog niet hebben betaald, met f 5,- te verhogen tot f 30,-. Als bestuur hopen wij dat U begrip kunt opbrengen voor deze, ook voor ons onaangename maatregel.

Mocht U de acceptgiro kwijt zijn, betaalt U dan Uw bijdrage van minimaal f 25,- op giro 2850534 ten name van Penningmeester Vereniging Vrienden van Twickel, Berendinastraat 8, 7555 GB Hengelo. Bij voorbaat danken wij U voor Uw medewerking!

De karakteristieke molenaarswoning werd na de restauratie in 1974 in gebruik genomen als theeschenkerij. Van 1974 tot 1981 heeft mevrouw Van den Bosch de Graftschafter Teestube geëxploiteerd. Toen zij vanwege gezondheidsredenen met de theeschenkerij moest stoppen, nam mevrouw Wilhelmina Gasior de zaak over. Wilhelmina, een Nederlandse, is afkomstig uit een horeca-familie uit de grensstreek. In vijftien jaar tijd heeft mevrouw Gasior het café-restaurant uitgebouwd tot een uitstekende gelegenheid voor een tussenstop voor de vermoeide fietser of rondtoerende dagjesmens. Steeds meer mensen aan beide zijden van de grens vinden dan ook de weg naar haar sfeervolle Graftschafter Teestube, hét adres voor Kaffee mit Kuchen. “Al gauw bleek dat de theeschenkerij in de molenaarswoning met slechts dertig zitplaatsen te klein was. Ook in de wintermaanden kregen wij veel gasten. “Het werd tijd voor een uitbreiding”, vertelt de energieke Wilhelmina Gasior. “Van 1988 tot 1990 hebben we hard gewerkt aan de renovatie van de schuur die aan de molenkolk ligt. Feitelijk is de schuur tot op de gebinten afgebroken en toen weer opnieuw opgemetseld. We kregen de stenen van Twickel, maar voor het overige hebben we er zelf erg veel werk ingestoken. Zo hebben wij voor de inrichting zorg gedragen. Door de uitbreiding met de schuur, kregen wij er 45 zitplaatsen bij. Bovendien kunnen bij goed weer nog eens zo’n tachtig mensen op ons terras aan de molenkolk plaatsnemen”.

*Het oude Molenaarshuis met op de achtergrond de kerk. Tegenwoordig biedt dit huis onderdak aan de Teestube.
Foto: Huisarchief Twickel, ca. 1890.*

Graftschafter Teestube: in Lage unieke uitspanning in grensstreek

Wilhelmina Gasior blijkt overigens een voorstander van kleinschaligheid met behoud van sfeer te zijn. “Wij mikken niet beslist op grote busgezelschappen. Veeleer op de rustige recreant zoals fietsers of wandelaars, maar ook op mensen die een dagtochtje per auto maken. Voor dat massale is de intieme sfeer van het kleine Lage niet geschikt. Bovendien kun je dan niet meer die zorg aan je gasten besteden. Wij richten ons toch bij voorkeur op groepen tot 25 mensen. Groepen zijn bij ons altijd welkom op afspraak”. “Naast de Duitse gasten, krijgen we hier veel Nederlanders. Dat zijn onder andere Ootmarsumse hotelgasten, die hier naar toe worden verwezen. Ook zijn er veel mensen die vanuit Denekamp een fietsroute volgen die hierlangs leidt. Verder verzorgt het Hengelose Buro Trap nog de zogenaamde Grote Beeroute (30 km) die ook Lage aandoet. Dat is een fraaie Euregio fietsroute, in de vorm van het sterrenbeeld Grote Beer, die behalve Lage onder meer de sterrenwacht in Lattrop, de dierentuin in Nordhorn en het klooster in Frenswegen omvat”, zegt Wilhelmina Gasior. “Kwaliteit staat bij ons voorop”, zegt mevrouw Gasior. “Al het gebak wordt door ons zelf gemaakt”. Mits aangemeld kan op bestelling ook een uitgebreid ontbijt of een ‘high tea’ voor gasten verzorgd worden. Bovendien kan voor groepen vanaf twaalf personen een diner gekookt worden, uiteraard op afspraak. “Wij koken in de traditie van de Franse keuken met nadruk op het gebruik van verse producten. Vooral op zondagen is het hier altijd druk met eters”. Ook kleinere recepties ter gelegenheid van huwelijk en jubilea verzorgen Wilhelmina Gasior en haar medewerkers graag. “Er bestaat natuurlijk de historische band met Twickel. Wij hebben hier vooral met de rentmeester, graaf Solms, te maken. Hij komt hier regelmatig om de post, afrekeningen en lopende

zaken af te handelen. Hij houdt dan kantoor in het Forsthaus. Soms zien we hier mensen van Twickel, zoals onlangs nog de heer Holterman, het hoofd van de bouwplieg. Wij willen hier namelijk een kleine opslagruimte bijbouwen. Omdat wij huren van Twickel gaat dat in overleg met hen en wordt de bouw uitgevoerd door Twickel personeel op Lage, de heren Klifmann en Kuper. Zo’n schuurtje moet in de stijl van Lage passen. Die beperkingen zijn begrijpelijk, want ook wij zien het als onze taak de unieke sfeer en eenheid van Lage gaaf te houden”. “Men kan hier een prachtige rondwandeling maken. Verder bestaat de mogelijkheid voor groepen de molen te bezichtigen in overleg met de heer Kemper, oud-burgemeester van Lage (0049-5941-5552). Hij geeft hier rondleidingen. De mensen vragen me vaak of het kerkje ook te bezichtigen is. Mijn antwoord daarop is steevast: “Natuurlijk, maar dan zult u de dienst op zondagochtend van half elf tot half twaalf moeten bijwonen. Dan is het kerkje namelijk geopend”, lacht de theehuis eigenaresse.

Maarten Hermanussen

Inlichtingen: Mevr. Wilhelmina Gasior, Eichenallee 1, 49828 Lage, Duitsland, tel. 0049-5941-1214.

Dit artikel maakt deel uit van een reeks verhalen over horecabedrijven in panden van de Stichting Twickel. Eerder verschenen artikelen zijn: Ruesink, D. en J. Bengevoord, ‘Familie Boenders vierde 100-jarig jubileum op Twickelherberg’, (1995), no. 2, p. 18-19. Brunt, A. en J. Bengevoord, ‘Ooit geliefd adres voor fameuze flensjes en spekpannekoeken. Over de Drost van Twenthe, het Witte Paard en de postiljon van Longjumeau in Delden’, (1995), no. 3, p. 16-18. Bengevoord, J., ‘Hotel restaurant Carelshaven wil stijlvol met de tijd mee. Carelshaven heeft klassieke Franse keuken met vleugje Italiaanse allure’, (1996), no. 1, p. 8-10.

Roofvogelstand Twickel nog steeds niet optimaal

In 1972 was de roofvogelstand op landgoed Twickel bedroevend laag. Dat blijkt uit onderzoek door leden van de Nederlandse Jeugdbond voor Natuurstudie (NJN) die in dat jaar de flora en fauna van Twickel onderzochten als onderdeel van de acties tegen de aanleg van de toen geplande S23-weg over het landgoed. Vanaf de jaren zeventig en tachtig is het roofvogelstand in Nederland aanzienlijk verbeterd. Helaas blijft de stand in Twente, en ook op Twickel, voor wat betreft enkele soorten duidelijk achter bij vergelijkbare delen van Nederland. Mogelijk speelt de recreatiedruk maar helaas ook vervolging daarbij een rol.

Jan Bengevoord

De torenvalk komt voor in de open gebieden van het landgoed. Het exacte aantal is niet vastgesteld.

“Het is geen probleem van Twickel alleen, maar een zaak die in heel Twente speelt. Het geringe aantal broedparen in heel Twente van met name de havik kan niet anders worden verklaard dan uit vervolging”, zegt Peter van den Akker van de Twentse Vogelwerkgroep die het vogelonderzoek in 1995 en 1996 op delen van landgoed Twickel coördineerde.

Van den Akker wil nadrukkelijk geen beschuldiging uiten. “Twickel doet haar best om de roofvogels te beschermen. De samenwerking met onder meer de jachtopzieners was bij het onderzoek uitstekend, evenals met de Wildbeheereenheden. Roofvogelvervolging blijkt in de praktijk vooral een zaak van enkelingen met ouderwetse opvattingen over de plaats van roofvogels in de natuur. In de praktijk is vervolging heel simpel. Een nest verstoren of gif uitleggen is zo gebeurd en het bewijs kan achteraf moeilijk worden geleverd”.

Opvallend is dat in heel Twente de stand van met name de havik ver achterblijft bij vergelijkbare gebieden in Nederland zoals in de Achterhoek. In Twente broedt op dit moment één paar per 1000 hectare, terwijl in de Achterhoek drie paar per 1000 hectare broeden. Soortgelijke verschillen gelden ook voor andere roofvogelsoorten. Overigens is niet uitgesloten dat ook recreatiedruk een rol speelt. Delen van het landgoed Twickel worden druk bezocht en zouden daardoor nogal verstoringsgevoelig zijn.

Soorten

Op het landgoed Twickel komen als broedvogel de havik, sperwer, buizerd, torenvalk, boomvalk en wespensdief voor. Alle soorten zoeken hun broedplaatsen in specifieke biotopen. Enkele soorten, zoals havik, sperwer en wespensdief zoeken een plek in het bos, terwijl de buizerd vooral bosranden op de grens met het cultuurlandschap verkiest. De boomvalk zoekt vooral broedplaatsen op open plekken in het bos en in bosjes op bijvoorbeeld heidevelden. De torenvalk is daarentegen een echte cultuurvogel die het open agrarisch landschap prefereert en soms in de directe omgeving van boerderijen broedt.

Als trekvogel of vogels die tijdelijk op het landgoed verblijven, zijn naast deze soorten nog rode wouw, bruine kiekendief, ruigpootbuiser, blauwe kiekendief, grauwe kiekendief, visarend, roodpootvalk en zeearend gezien. Wat langer geleden werd in 1911 een slechtvalk geschoten in het Schijvenveld door de toenmalige jachtopziener Michel. De legendarische jachtvoorman op het landgoed meldde in 1924 een waarneming van een smelleken. Overigens werd ook de zeearend, die de laatste jaren meer wordt gezien, in 1902 geschoten in de Goormeen. Michel bracht in 1912 een op het landgoed gevangen rode wouw naar Artis.

Havik

De havik is de grootste roofvogel in Oost-Nederland. Het vrouwtje is aanmerkelijk groter dan het mannetje. Al vroeg in het voorjaar wordt het territorium afgebakend en begint de bouw of restauratie van het nest. Vaak wordt meerdere jaren hetzelfde nest (horst) bewoond dat omvangrijke vormen kan aannemen.

Het aantal broedparen van de havik was aan het begin van de jaren zestig in Nederland op de vingers van één hand te tellen. Belangrijkste oorzaak van de dramatische achteruitgang was het gebruik van bepaalde soorten bestrijdingsmiddelen (gechlororeerde koolwaterstoffen) waardoor de eischaal zeer dun werd en geen jongen werden geboren. Bovendien was de vervolging bijzonder heftig. Veel horsten werden doorgeschoten, horstbomen omgehakt of oudere dieren gedood door het uitleggen van vergiftigd aas.

Na een absoluut dieptepunt rond 1965 trad langzaam maar zeker een herstel in. Belangrijkste oorzaak was het verbod op het gebruik van bepaalde bestrijdingsmiddelen. In 1972 werd door de NJN op Twickel de havik nog als voormalige broedvogel op het landgoed genoteerd, alhoewel er aanwijzingen waren dat er al weer haviken op het landgoed verbleven.

Dit jaar is één territorium vastgesteld in het zuidelijke deel van het landgoed met een oppervlakte van 600 hectare. Bij de vorig jaar uitgevoerde inventarisatie van het hart van het landgoed rondom het kasteel, 400 hectare, werd de havik niet vastgesteld. Dat betekent dat één broedpaar aanwezig is in een gebied van 1000 hectare. Indien de stand van de havik zou zijn genormaliseerd zouden hier zeker drie broedparen aanwezig moeten zijn.

Sperwer

De sperwer lijkt in veel opzichten op de havik. Het vrouwtje is eveneens groter dan het mannetje. De soort broedt vrijwel uitsluitend in naaldbossen van middeloude leeftijd. Vrijwel ieder jaar wordt een nieuw nest gebouwd dat veelal in de buurt van nesten uit voorgaande jaren is gelegen. De sperwer is zeer broedplaatstrouw, zoals bleek uit onderzoek van prof. Nico Tinbergen in de Achterhoek in de jaren dertig. De broedplaatsen blijken op dit moment nog grotendeels hetzelfde als 60 jaar geleden.

Van de sperwer werd in het centrale deel van het landgoed Twickel één broedpaar vastgesteld. Ook in het zuidelijk deel van het landgoed komt de sperwer als broedvogel voor. Ter vergelijking met 1972: de NJN stelde in dat jaar vast dat er mogelijk een sperwerpaar op Twickel aanwezig was. Evenals de havik heeft de sperwer sterk geleden onder het gebruik van bestrijdingsmiddelen en klom ook deze soort na het verbod op het gebruik van bepaalde middelen uit het dal.

Buizerd

In Oost-Nederland is de buizerd de talrijkste roofvogel. De soort komt in vele landschapstypen voor en leeft voornamelijk in de overgangsgebieden van bos naar open gebied. Daarbij leeft de soort zowel van aas als zelf geslagen prooidieren. In de wintermaanden neemt het aantal buizerds sterk toe door overwinterende dieren uit Noord- en Oost-Europa. Veel buizerds zijn dan te zien op een paal-

De grootste op Twickel broedende roofvogel is de havik. Het herstel van deze

lijft op Twickel achter ten opzichte van vergelijkbare gebieden in Nederland.

tje langs de autowegen.

De horst bouwt de **buizerd** meestal in een wat ouder bos of houtwal. Zowel **naald-** als loofbomen worden gebruikt. De nesten van de **buizerd** zijn doorgaans aanzienlijk kleiner dan van de **havik**, **althoewel** nesten over en weer worden “geleend”.

Van de **buizerd** zijn **op** Twickel in het centrale deel vier broedparen vastgesteld. Dat is op 400 hectare overigens niet veel, want in **soortgelijke** gebieden elders in Nederland kan de **dichtheid** hoger liggen. In het zuidelijk deel van het landgoed **komt** de **buizerd** eveneens als meest algemene roofvogel **naar** voren.

Boomvalk

De boomvalk is een bijzonder snelle jager, die zelfs zwaluwen in de lucht **achtervolgt**. De soort komt laat terug uit de overwinteringsgebieden en zoekt een plekje om te broeden als de **bladeren** al aan de bomen zitten. De nesten zijn dan ook lastig te **vinden** en er worden alleen territoria vastgesteld.

Van den Akker en **andere** vogelonderzoekers verwachten dat er in het **zuidelijk** gedeelte van het landgoed meerdere broedparen **aanwezig** zijn.

“Het gebied met **veel** heideveldjes is voor de boomvalken zeer geschikt. **Bovendien** broedt de soort vaak in wat opener bos naast open **terreinen**”, aldus Van den Akker.

Lastig te onderzoeken is de wespendif, een zeer verborgen levende vogel. De soort keert laat terug uit de overwinteringsgebieden en **bouwt** vaak kleine nesten hoog in loofbomen die al **volop** in blad staan. Nestvondsten van de wespendif zijn dan ook vaak een toevalstreffer. Het vaststellen van het **voorkomen** van de wespendif heeft meestal plaats op basis van **waarnemingen** van oude of pas uitgevlogen jongen. De **torenvalk** is in het onderzoek niet meegenomen.

IJsvogels

Het is volgens de **onderzoekers** opmerkelijk dat er naast roofvogels ook veel **andere** bijzondere soorten op Twickel zijn vastgesteld. Zo **broeden** op Twickel drie paar ijsvogels, waarvan twee in **boomkluiten** aan water nabij het kasteel. Daarnaast blijkt **de** grote gele kwikstaart, een vogel van meanderende beken, veel meer op het land voor te komen dan werd verwacht. Zo werd langs de Oelerbeek bij vrijwel iedere brug een broedpaar vastgesteld. “Ondanks de vervuiling van de **waterbodems** blijkt de soort hier opmerkelijk algemeen”, aldus Van den Akker.

Rijk aanwezig zijn **de** spechten, zowel de grote bonte specht, de kleine bonte specht als de groene specht. Het bosbeheer, waarbij **meer** dood hout in het bos achterblijft, blijkt een positieve invloed te hebben op de aanwezigheid van spechten en andere **bosvogels**.

Landschapstuin van 600 hectare op Pools Duitse grens wordt gerestaureerd

Eduard Petzold (1815 - 1891) was de laatste grote landschapsarchitect die op Twickel gewerkt heeft. Hij maakte voor een groot gebied rond het kasteel een alles omvattend plan. Door zijn toen al gevorderde leeftijd heeft hij hiervan slechts een deel kunnen realiseren.

Albert Schimmelpenninck

Petzolds belangrijkste park ligt echter in Muskau, een groot landgoed dat tegenwoordig aan weerszijden van de Neisse, de huidige grens tussen Duitsland en Polen ligt. Hoe wordt dit park beheerd en wat kan Twickel daarvan leren? Met deze vragen in het achterhoofd vertrok op 18 april een kleine Twickel-delegatie naar Muskau.

Doorkijkje naar het Schloss Muskau over de Neisse.
Foto: H. Hondebrink.

Fürst Pückler

Het landschapspark rond het Schloss te Muskau is aangelegd tussen 1817 en 1878. Het parkgebied omvatte uiteindelijk zo'n 600 ha. Het plan voor de aanleg van dit enorme park is afkomstig van Fürst Pückler.

Deze had het Schloss Muskau en de omgeving in 1811 geërfd. Door enkele reizen naar Engeland had hij kennis gemaakt met, wat wij nu de Engelse landschapsstijl noemen. Kosten noch moeiten werden gespaard om de benodigde gronden in handen te krijgen en het gebied aan weerszijden van de rivier de Neisse in te richten als landschapspark.

Essentieel hierbij zijn de vele zichtlijnen die verschillende parkdelen visueel met elkaar verbinden. De wandelaar krijgt hierdoor tijdens zijn wandeling schijnbaar toevallige doorkijkjes gepresenteerd, bijvoorbeeld op het Schloss Muskau, een kerktoeren of op de rivier.

Toeval is echter allerminst in het spel: de landschapsarchitect maakte handig gebruik van reeds bestaande beplantingen, waarvan hij delen heeft weggekapt, en van het reliëf dat in Muskau uiteraard sterker is dan in Twente.

De loop van de paden is hierbij van groot belang. De wandelaar moet natuurlijk langs de plekjes gevoerd worden waar de doorkijkjes het mooiste zijn. In het park van Muskau zijn deze plekken aangegeven door een natuurstenen bank, waarvan men er nog vele kan aantreffen.

De aanleg van het Muskauer park deed zo'n grote aanslag op het vermogen van Pückler, dat hij in 1845 moest besluiten het landgoed te verkopen. Ondertussen had Pückler zich ontwikkeld tot een bekende leermeester op het gebied van parkaanleg: één van zijn leerlingen was Petzold.

Prins Frederik

Na de gedwongen verkoop van Muskau door Pückler gaat het bezit over in handen van prins Frederik der Nederlanden, een broer van koning Willem II. Voor Muskau een groot geluk want hij beschikte wel over de nodige middelen om Pücklers levenswerk af te maken. Daartoe nam hij op Pücklers aanbeveling Petzold aan als "Park- und Garteninspektor".

In deze functie gaf Petzold leiding aan het onderhoud en de uitbreiding van het park tot zijn pensioenering in 1878. In dezelfde tijd was Petzold betrokken bij de omvorming van enkele Nederlandse landschapsparken zoals De Paauw te Wassenaar (eveneens eigendom van prins Frederik), Hof te Dieren, Middachten en Twickel.

Oorlog nog steeds voelbaar

Op het einde van de oorlog, begin 1945, lag Muskau in de frontlinie: ten oosten van de Neisse bevonden zich de

Monumentale brug in het park.
Foto: H. Hondebrink.

Sovjetroepen en aan de westkant de Duitsers. Vele verwoestingen waren het gevolg.

Het Schloss is sindsdien een ruïne en het aangrenzende stadje werd voor 80 procent verwoest. Na de oorlog werd de Neisse de grens tussen de DDR en Polen. Vanaf dat moment ligt het Muskauer park in twee verschillende landen.

Aan de DDR-zijde probeerde men het park ondanks beperkte middelen en andere prioriteiten zo goed mogelijk in stand te houden. Aan de Poolse zijde trad echter een alles omvattend verval in. De natuur nam daar het heft in handen.

Pas na de "Wende", de val van de Berlijnse muur, kwam er enig licht in de duisternis. Aan de Duitse zijde wordt het herstel met nieuwe energie aangepakt. De voormalige oranjerie is schitterend gerestaureerd. Storende bebouwing wordt opgeruimd en men maakt zelfs een begin met

de restauratie van het enorme Schloss.

Ook aan de Poolse kant laat men zich niet onbetuigd: de meest westelijke delen **langs** de Neisse worden ontdaan van opslag van allerhande **bomen** die het uitzicht benemen. De Poolse autoriteiten **willen** er een grensoverschrijdend project van maken om te **onderstrepen** dat Polen graag lid wil worden van de Europese Unie.

Voorlopig blijft de Neisse echter nog een onneembare barrière. Alle bruggen **die** vroeger zorgden voor de nodige verbindingen over en weer, zijn in 1945 opgeblazen en niet hersteld. Wel is het **totale** vroegere parkdomein inmiddels tot beschermd gebied **verklaard**. Dit geeft hoop voor de toekomst.

Parallel met Twickel

Net als in Muskau **heeft** Petzold op Twickel geprobeerd zichtlijnen te creëren. Deze moesten de vele toen al bestaande beplantingen **visueel** met elkaar verbinden. Het gebied waarvoor Petzold **een** alles omvattend plan maakte was ongeveer even **groot** als het Muskauer park.

Ook op Twickel **komen** goed onderhouden delen van het park voor **naast** **sterk** verwaarloosde; denk aan de Breeriet en -tot voor **kort-** de "Nieuwe Weg", die het kasteel verbond met **het** station in Delden. Ook het Twickelpark is bruto in **tweeën** geknipt, niet door een nieuwe landsgrens maar door de Rondweg! Zo zijn er nog wel meer parallellen te **vinden**. Reden genoeg om een nadere studie te doen naar **de** visie die Petzold voor het Twickelpark opstelde **en** de betekenis hiervan voor het beheer nu en in de toekomst.

Monument ter nagedachtenis van Fürst Pückler Muskau bij de Duits Poolse grens.
Foto: H. Hondebrink.

Wie kent dit object

Foto: D. Schuitema.

Agenda

Afscheid mevrouw Brinkers

Dit voorjaar nam mevrouw Dine Brinkers afscheid als werknemster van Twickel.

Mevrouw Brinkers tijdens het afscheid van haar collega's in het kasteel.
Foto: J.P. Hassink-Leegwater.

Dit apparaat is van vernikkeld metaal. De afmetingen bedragen 10 x 3 x 1,5 cm. Door een druk met de duim op het rechter uiteinde schuift een mesje naar voren in de beugel links.

Het toestel dat in de vorige aflevering van het Twickelblad werd getoond heeft enkele zeer verschillende reacties opgeleverd. De aanwijzingen varieerden van: een apparaat dat gebruikt kon worden voor het afsnijden van de poten van wild, via hulpmiddelen bij het plooiën van knipmutsen en het hakken van ijs of suikerbroden naar een standaard bij het poetsen van schoenen.

Mevrouw M.J.A. de Koster, "vriendin van Twickel", die deze laatste mogelijkheid veronderstelde, wees ons op het bestaan van het boekje *Antieke huishoudelijke apparaten*, Moussault Baarn, 1977, geschreven door David de Haan, waarin een apparaat is afgebeeld, dat veel overeenkomsten vertoont, maar waaraan de handgreep ontbreekt.

Mevrouw Brinkers volgde in augustus 1977 mevrouw Van Dijk op als hulp in de huishouding in het kasteel. Haar man Henk werkte toen al in de houtzagerij van Twickel.

Het was meteen flink aanpakken. Tijdens het leven van barones Van Heeckeren waren vele kamers en kasten steeds gesloten gebleven. Na haar overlijden in 1975 was daar verandering in gekomen. Onder leiding van het echtpaar Soetendal en met hulp van de huisknecht Jaap de Vries en wat later ook Herman Hemelman werd een nieuwe orde geschapen. Zaken, die bij elkaar hoorden, zoals de keukenartikelen, het speelgoed en serviesgoed werden met elkaar in verband gebracht en in eenzelfde kast of ruimte geplaatst.

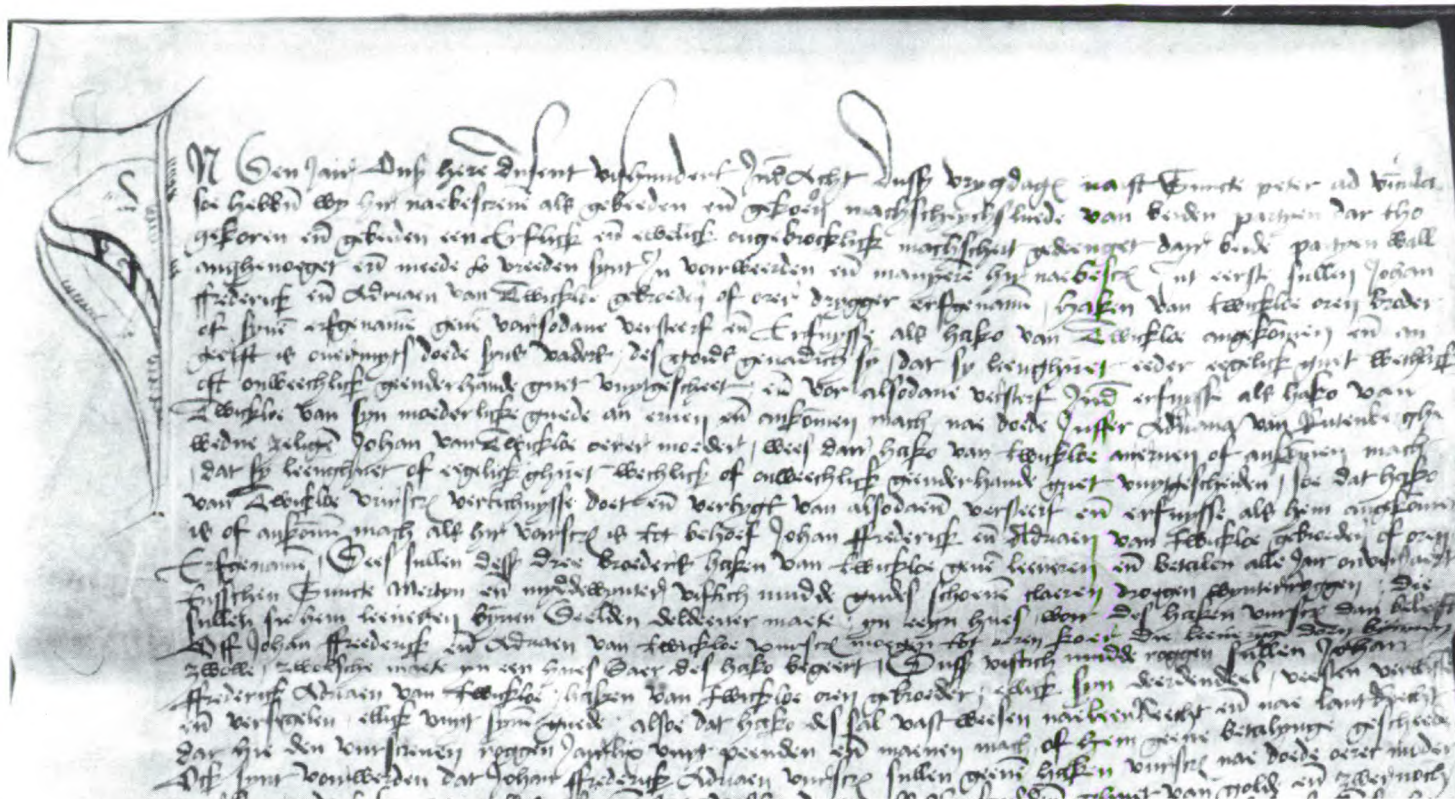
Tegelijkertijd vonden restauraties en verbouwingen plaats. Het kasteelstof en daarmee ook mevrouw Brinkers bleven hierdoor flink in beweging.

De komst van het nieuwe beheerderssechtpaar Hassink in 1986 bracht nieuwe ontwikkelingen met zich mee. Het personeel werd aangevuld met een groot aantal vrijwilligers, die zich ook nu nog verdienstelijk maken met het restaureren dan wel beschrijven van de kasteelinventaris. Dit betekende samenwerking met mensen die het oude Twickel niet meer hadden meegemaakt. Door haar teamgeest en betrokkenheid met alles wat er in het kasteel gebeurde heeft Dine haar gevoel voor traditie op hen over weten te brengen.

Mevrouw Brinkers kijkt met veel voldoening op haar dienstjaren terug. Hoogtepunten waren steeds de grote ontvangsten en de diners. Dan moest het serviesgoed worden klaar gezet, werd er geholpen met koken en het dekken van de tafel. Pas nadat de afwas in de kleine uurtjes was gedaan, kwam er aan de werkdag een einde. De volgende dag ging men dan weer opgewekt verder met het wassen, strijken en bergen van het tafellinnen.

Tijd voor stilzitten na haar afscheid is er niet bij. De grote tuin van mevrouw Brinkers bij haar huis aan de Zaagmolenweg, die al vele keren bij de Deldense tuinkeuringen in de prijzen viel, vraagt haar voortdurende aandacht.

Aafke Brunt.

De aanhef van de akte: 'In den jair ons here dusent vijfhondert ind acht', Huisarchief Twickel, inv.nr. 11.
Foto: J. Mulder.

Raadpleging van de oorspronkelijke bron kan misvattingen voorkomen

Verdeling van de bezittingen van Johan II van Twickelo omstreeks het jaar 1500

Het landgoed Twickel heeft in de lange geschiedenis van haar bestaan verschillende perioden gekend van gebiedsuitbreiding en weer uiteen vallen. Dat uiteen vallen was meestal het gevolg van economische omstandigheden of door verdeling op basis van vererven. Een belangrijke verdeling vond plaats naar aanleiding van het overlijden van Johan II van Twickelo omstreeks het jaar 1500.

H. Reynders

Omtrent de opdeling onder de zonen van Johan wordt veelvuldig het jaartal 1508 vermeld en zeker niet door de eersten de besten. In de "Havezathen van Twenthe" noemt Ter Kuile dat jaartal, als hij mededeelt dat de zoon van Johan II, Johan III (de Rijke) een magenscheiding (erfdeling) houdt in 1508 met zijn broers Frederik, Hako en Adriaan. Ook in het pas verschenen boek "De havezaten in Twente" wordt de datum 1508 genoemd als het jaar waarin de goederen van Johan II van Twickelo onder zijn zonen worden verdeeld. In al deze gevallen wordt als bron verwezen naar het huisarchief Twickel, alwaar een akte aan-

wezig zou zijn uit genoemd jaar waaruit die deling blijkt. Dat jaar van deling wordt regelmatig door anderen overgenomen, ongetwijfeld omdat de bron solide is.

De akte van 1508

In de inventaris van het huisarchief Twickel wordt slechts één archiefstuk gevonden uit het jaar 1508. Dat archiefstuk wordt omschreven als een akte van schikking tussen Johan, Frederik en Adriaan van Twickelo enerzijds en hun broer Hako anderzijds, over de verdeling van de ouderlijke nalatenschap. Die akte zou (dus?) het archiefstuk moeten zijn waarnaar de schrijvers van de genoemde boeken verwijzen.

Ook hier geldt, zoals in vele gevallen, dat consultatie van de oorspronkelijke bron misvattingen kan voorkomen. Ontdaan van onnodige franje komt de tekst van de akte uit 1508 op het volgende neer:

In 1508 op vrijdag na Sint Pieter ad vinculi is een magenscheiding opgericht tussen de gebroeders Johan, Frederik en Adriaan van Twickelo enerzijds en hun broer Hako anderzijds. De broers verklaren dat zij alle goederen

die Hako van zijn vader erft, alsook van zijn moeder Adriana van den Rutenberg na haar overlijden zullen uitbetalen in vijftig mud rogge per jaar, alsmede vijfhonderd goudgulden in eens na het overlijden van hun moeder. De jaarlijks uit te keren hoeveelheid rogge mag ook worden afgekocht door betaling van twaalf goudgulden per mud per jaar (dus zeshonderd goudgulden per jaar).

Deze akte zegt dus niets over de verdeling van de goederen. Er is slechts sprake van de afkoop van de erfenis van broer Hako, geestelijke en domheer te Münster, later te Paderborn. Mogelijk was Hako als geestelijke in 1508 meer gebaat bij een uitkering in geld en natura, bij intrede in een klooster vervielen de onroerende goederen van de kandidaat als regel aan de orde. Het jaar 1508 valt wellicht samen met de intrede van Hako in het klooster.

Verder is het mogelijk dat een definitieve verdeling van de nalatenschap werd uitgesteld naar het tijdstip waarop de moeder van de broers zou komen te overlijden. Adriana van den Rutenberg overleed in 1513 en het is mogelijk dat toen pas de gehele erfenis voor een definitieve verdeling in aanmerking kwam.

Verdeling pro forma

De constatering dat de boedelverdeling niet plaats vond bij akte van 1508, doet de vraag rijzen wanneer dat dan wel het geval was. We kunnen vaststellen dat de havezaten Twickel, Rutenberg, Eerde, Hengelo en andere goederen na de dood van vader Johan door verschillende broers werden bestuurd. Wellicht is men overgegaan tot een verdeling pro forma, in afwachting van een definitieve, juridisch onderbouwde regeling. Wellicht ook is er inderdaad een tweede, nadere akte opgemaakt, die tot nu toe niet kon worden achterhaald.

Bezien we de akte uit 1508, dan valt het op dat er slechts sprake is van vier namen: Johan, Frederik, Adriaan en Hako. De genealogie van de Van Twickelo's laat echter ook de namen zien van de broers Herman en Adolf, waarvan verwacht mag worden dat ook zij zouden delen in de erfenis van hun vader. Ook eventuele dochters komen bij de deling niet voor. Deze stilzwijgendheid over broers en zuster(s) in de akte van 1508 doet vermoeden dat er waarschijnlijk nog een akte moet zijn, waarin één en ander wel geregeld zal zijn. Aangaande broer Herman, die later Borg Beuningen bezat, is het opvallend dat ook in 1508 die havezate werd aangekocht door zijn broer Johan.

Fideïcommis

Toch is er enig licht te brengen in de magenscheiding van het grote goederencomplex na 1500. Ter Kuile noemt bij de behandeling van het Huys Hengelo het bestaan van een zogenaamde fideï commis: een wijze van vererving, waarbij men zijn erfenis niet mag verkopen, maar uitsluitend mag beheren om het door te geven aan een volgende begunstigde. Dit fideï commis zou door Frederik van Twickelo in 1544 zijn opgesteld. Het komt naar voren tijdens een proces tussen Willem Ripperda, heer van Hengelo, en Jan van Twickelo tot Borg Beuningen in 1649. In één van de bijlagen van het procesverslag wordt melding gemaakt van een fideï commis tussen de broers Herman en Frederik van Twickelo in 1544. Geschreven staat:

So hebben sick die gebroedere vriendelijck, lijfflijck ende broderlijck vergeleeken ende verdraegen, soo dat Herman van Twickelloe sich sal begenoegen laeten mett eene somma golts van twee duysent goltguldens unde datt dyenvolgens alle onder den aedelijcke Huys Hengelloe resorterende ende gehoerdende erven en goederen onbeswaert bij den anderen (=Frederik) sollen sijn ende blijven.

Huys Hengelo

Deze aanhaling komt er op neer dat Frederik tweeduizend goudgulden betaalt aan zijn broer Herman, opdat die geen aanspraak kan maken op goederen die behoren onder het Huys Hengelo. Dat zou wellicht een vrijblijvend gebaar van Frederik kunnen zijn geweest, maar dat lijkt nauwelijks denkbaar. Daar tegen pleit ook het vervolg van de overeenkomst, waarin gesteld wordt dat alle goederen behorende onder het Huys Hengelo zullen vervallen aan de tak van de Van Twickelo's op Borg Beuningen, indien er geen mannelijke nakomelingen van Frederik of zijn eventuele zonen zouden zijn. Die overeenkomst had tot doel: *tot onderholdinge des adellijcken naemens ende geslechte van Twickelloe die 't saementlijcke totten Huys Hengelloe ende Frederick van Twickelloe toebehoerende*

De naam Van Twickelo diende dus tot in lengte van dagen aan het Huys Hengelo verbonden te blijven.

In een andere bijlage bij hetzelfde proces wordt aangehaald dat:

Frederik en Herman, neffens haer andere broderen in den jaere 1544 hun olderlijcke goederen hebben gedeijlt.

Die medeling komt er op neer dat de broers Van Twickelo pas in 1544 tot een definitieve regeling zijn gekomen aangaande de nalatenschap van hun vader. In dat licht gezien is het misschien niet zo vreemd dat ook in 1544 Frederik van Twickelo (weer) met het Huys Hengelo werd beleend.

Vervolgovereenkomst

De Westfaalse historicus Fahne schrijft dat er tot driemaal toe sprake is van een overeenkomst betreffende een fideï commis. Een bezoek aan het Landesarchiv te Münster gaf slechts "einem Verfolg über das zwischen den Gebrüdern von Twickel zu Hengeloh und von Twickel zu Borg Böningen errichtete pactum gentilitum et fedei commissim von 1623" te zien. Dat zou betekenen dat het gevonden Duitse stuk een latere versie is. Helaas was de tekst zelfs voor ervaren transcribenten niet leesbaar.

Op grond van het bovenstaande kan geconcludeerd worden, dat als de bijlagen van het processtuk uit 1649 betrouwbaar zijn, de definitieve verdeling van de goederen van Johan II van Twickelo pas plaats vond in 1544.

Bronnen:

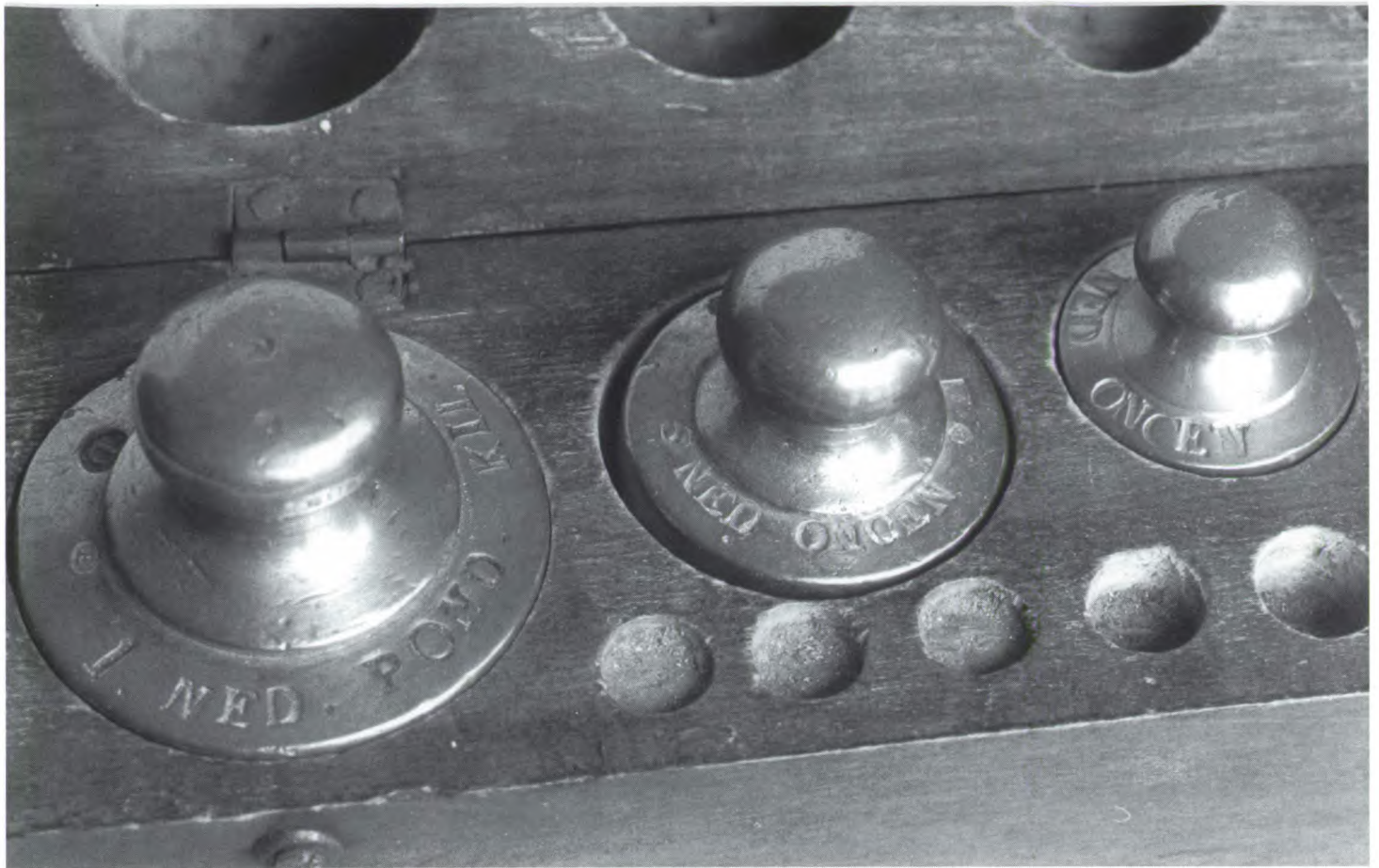
G.J. ter Kuile, *Geschiedkundige aantekeningen op de havezathen van Twenthe*, herdruk, 1974.

A.J. Gevers en A.J. Mensema, *De havezaten in Twente en hun bewoners*, Zwolle, 1995.

Huisarchief Twickel, inv.nr. 11.

R.A.O. Zwolle, Hoge bank van klaring, port. 5541.

Landesarchiv Münster, Index Fürstentum Münster, Band III, Abt. 89-249; Havixbeck, p. 878, Fach 246 nr. 29.

Gewichtenblok met vroeg metrieke gewichten. Den Haag 1824. Eén Ned. Pond was 1000 gram. Links het ijkstempel E.
Foto: J. Mulder.

Uit de inventarisatie van de technische instrumenten

Maten en gewichten op kasteel Twickel

Zonder dat wij het beseffen regelen maten en gewichten ons dagelijks leven, zoals bij het meten van het weer, de tijd, de handel in goederen, het beschrijven en vastleggen van bezittingen en bij het voeren van een huishouding. Dit bleek ook bij de inventarisatie van de voorwerpen en apparatuur in kasteel Twickel. De meetinstrumenten vormen een onderdeel van de hoofdgroep 'technische instrumenten'.

Dick Schuitema

In deze groep zijn ongeveer 260 stuks beschreven en gefotografeerd. Het geeft de behoefte en interesse weer met betrekking tot hulpmiddelen die men de laatste twee eeuwen gebruikte.

Naast de fotografie (beschreven in de vorige aflevering van het Twickelblad) en optische middelen, gebruikte men barometers, hygrometers en thermometers. Verder maten voor huishoudelijke zaken, maar ook voor het opmeten en in kaart brengen van het grondbezit. In dit artikel gaan wij nader in op de in het kasteel bewaard gebleven weegschalen, gewichten en maten.

Moderne apparatuur zoals snelwegers en lasermetingen maken het gebruik van losse geijkte maten en gewichten als werkstandaards overbodig. Waar nodig wordt nu het gehele apparaat geijkt.

Dagelijks gebruikte gewichten waren voorzien van merktekens van fabrikant, ijkkantoor en ijkcontrole volgens een systeem vastgelegd in een wet van 1820. Waarom was dit noodzakelijk? Een stukje historie over het wegen kan dit duidelijk maken.

Oudste geschiedenis

Uit de tijden van 3000 voor Chr. zijn gewichten gevonden in Voor-Azië. Deze zijn uitgevoerd in brons en steen. Door de toenemende handel tussen oost en west kwamen er meer gewichten. In Romeinse geschriften en bijbelverhalen zijn er aanwijzingen, dat er door de toenemende handel in de periode na 300 voor Chr. steeds meer over goederen en geld werd gesproken.

Er bestond een sterke parallel tussen muntgeld en maten. Uit die tijd stammen de begrippen 'pecunia = vee = geld' en 'librapondus = gewicht'.

Grote invloed had Karel de Grote, die zijn graven en

1820	A	1832	N	1844	Z	1856	M	1868	3	1880	P	1892	C	1914-15	V	1938-39	M	1963-64	A
1821	B	1833	O	1845	a	1857	n	1869	A	1881	Q	1893	d	1916-17	X	1940-41	N	1965-66	B
1822	C	1834	P	1846	b	1858	o	1870	B	1882	R	1894-95	f	1918-19	Y	1942-43	P	1967-68	D
1823	D	1835	Q	1847	c	1859	p	1871	C	1883	S	1896-97	g	1920-21	Z	1944-45	Q	1969-70	E
1824	E	1836	R	1848	d	1860	q	1872	D	1884	T	1898-99	h	1922-23	a	1947-48	R	1971-72	F
1825	F	1837	S	1849	e	1861	t	1873	E	1885	U	1900-01	k	1924-25	b	1949-50	S	1973-74	G
1826	G	1838	T	1850	f	1862	s	1874	G	1886	V	1902-03	n	1926-27	C	1951-52	t		
1827	H	1839	U	1851	g	1863	t	1875	H	1887	X	1904-05	p	1928-29	d	1953-54	V		
1828	J	1840	V	1852	h	1864	u	1876	J	1888	Y	1906-07	q	1930-31	f	1955-56	W		
1829	K	1841	W	1853	i	1865	v	1877	K	1889	Z	1908-09	r	1932-33	g	1957-58	X		
1830	L	1842	X	1854	k	1866	w	1878	L	1890	a	1910-11	s	1934-35	h	1959-60	Y		
1831	M	1843	Y	1855	l	1867	x	1879	N	1891	b	1912-13	t	1936-37	k	1961-62	Z		

75

Ijk-jaarletters van 1820 tot heden. Vanaf 1975 zijn jaartallen gebruikt.

hertogen bewindvoering gaf over het bepalen van maten en gewichten. In die tijd ontstond het naar willekeur vastleggen van de eenheden. Met de opkomst van de hanzesteden in de 12e tot de 15e eeuw ontstond de behoefte aan meer controle. Vanaf de 13e eeuw werd er op last van stedelijke autoriteiten door beëdigde personen geijkt.

In de 16e en 17e eeuw werd de verwarring over de eenheden eerder groter dan minder. Meer steden kregen rechten en zij maakten hun standaarden lichter naarmate de behoeften door hun tekorten toenamen. Zodoende moest men wel weten naar welke norm gemeten werd of zelf zijn meetinstrumenten op zak hebben.

Deze gang van zaken had ook consequenties voor de heffing van de belastingen. Hoe erg de willekeur uit de hand liep blijkt uit Overijssels verweerschrift uit 1783. Bovendien eiste de toenmalige Drost van Twente, graaf van Heiden Hompesch, voor zichzelf de ijkgeden op die toekwamen aan de Twentse steden.

Vaststelling bij de wet

In de Franse tijd werd eindelijk de opdracht gegeven om een wet voor te bereiden. De meter werd vastgesteld als het tiennmillioenste deel van een meridiaan kwadrant (een kwart van de omtrek van de aarde), die in 1798 op een platina staaf werd afgetekend. De volume-eenheid 'de liter' werd een kubus met kanten van één decimeter. De eenheid van massa werd de kilogram, gelijk aan het gewicht van één liter water. Dit werd vastgelegd in Parijs als het 'Système Métrique Usuel'.

Op advies van prof. H.J. van Swinden, deelnemer aan het Parijse congres voor het metrieke stelsel, besloot koning Willem I dit stelsel ook voor de Nederlanden wettelijk vast te leggen.

Door tegemoet te komen aan de gebruikers van de standaarden werd de kilo als Ned. Pond aangegeven, verdeeld in Ned. Oncen, Ned. Lood en Ned. Wichtje. De el was de eenheid van lengte, gelijk aan de meter. Deze omvatte 100 duim = 100 centimeter. Een aantal wetten later zijn deze oude benamingen geschrapt. In het gesproken woord duiken ze nog steeds op, zoals pond, ons, duim enz.

Het wegen op Twickel

In het huishouden van kasteel Twickel werden regelmatig weegschalen gebruikt voor het wegen van binnenkomende levensmiddelen en verdere goederen. Daarvan kwamen wij vier balansen en een vijftal blokken met mes-sing gewichten tegen. Uit de jaarletters van de ijkstempels en het ingeslagen nummer van het ijkkantoor volgt de herkomst.

Met behulp van de ijktabel zijn de volgende dateringen gevonden. De oudste gewichten zijn van 1824 en afkomstig uit Den Haag, verder van 1856 uit Dordrecht, van 1891 uit Leeuwarden, van 1904 uit Zwolle en van 1926 weer uit Den Haag.

De balansen waarop de wegingen werden uitgevoerd staan ook bekend als toonbankweegschalen. Deze zijn moeilijker te dateren, omdat ze niet geijkt werden. Ze werden vergelijkenderwijs gebruikt. Het type weegschaal met een bak en een tableau, scharnierend op twaalf mespunten, zoals hier is afgebeeld, wordt aangeduid als het type Béranger en kan dateren van 1820 tot ca. 1930.

Bij de voorraadkelder staat een bascule, een ongelijkarmige weegschaal. Tien kilo op de lastschaal komt overeen met één kilo op de gewichtenschaal. Hierbij hoort een set ijzeren gewichten uit 1891.

Uit het midden van de 19e eeuw stammen de twee veerunsters, het zogenaamde maantje of C-veer. Deze zijn niet te ijken en konden alleen voor informatieve doeleinden gebruikt worden.

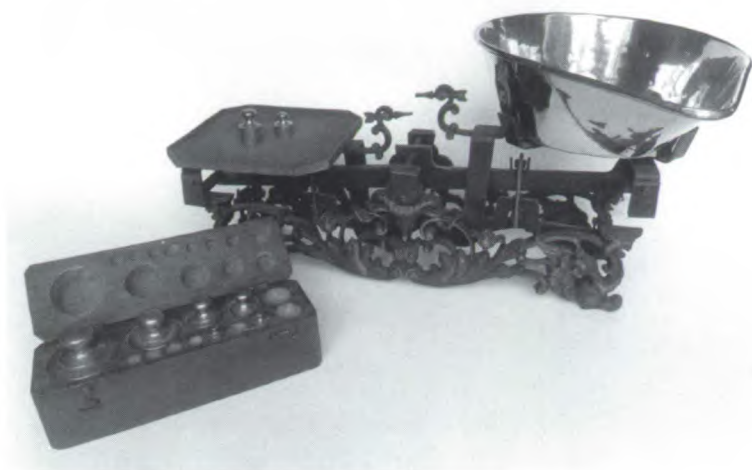
De diverse bureau-balansjes zijn ongeveer een eeuw oud en dienden om poststukken te wegen. Er zijn een drietal typen: de balans met twee schalen en bijbehorende gewichten, de veerbalans en de kwadrant-weger met uitslaand gewicht. Er zijn voldoende balansjes aanwezig om ieder bureau van zo'n nuttige brievenweger te voorzien.

Maten

Voor het huishouden waren er ellestokken, duimstokken, in vieren uitvouwbaar, en rolmaten uit latere tijd. Uit het begin van de 19e eeuw stamt een ellestok, gemaakt

Wanneer U. Ed. Mog. gelieven aan te merken, dat ook door dien wederrechtelyken inval van Heeren Drost en in het recht van Remonstranten, de goede order, in derzelver Stad in dit stuk, is Geturbend geworden; en door een buitenspoorig en wilkeurig ykgeld, van een 50 pponder een daalder, en van andere gewigten, ellen en maaten naar advenant, nog meerder te vorderen, niet onduidelijk betoond, dat de ondernomen yk door Heeren Drost en de Kleine Steden voornaamlyk strekte, om alle twee jaaren eene aanzienlyke somme gelds daar uit te haalen; met verwaarloozing van de onverwachte Vifitation. Het slaan van een merk, waar toe de tyd te vooren wierd aangekondigd, zou, naar het verkeerd begrip van die Heeren, slechts genoeg zyn: en daar mede was dan het groote loon verdiend. Maar ook hoe flordig men met het yken zelve te werk ging, blykt uit kannen en maaten, die, hoe wel op verre na geen steek of maat kunnende houden, evenwel van weegen den Heere Landdrost van Twente zyft geykt,

Verweerschrift van de Twentse steden tegen de gang van zaken bij het ijken van maten en gewichten.

Weegschaal, type Bérange met gewichtenblok.
Foto: J. Mulder.

door J.M. Kleman en Zn. uit Amsterdam en nog een gebroken stok uit 1804. Een derde el van 68,2 cm zal een aantal decennia jonger zijn.

Voor natte vloeistoffen, zoals melk, zijn haast geen maten in de verzameling gevonden. Een tweetal schepmaten met oor uit 1914 en een deciliter en een halve liter resten nog.

Uit de gevonden verzameling maten, gewichten en verdere instrumentatie blijkt de belangstelling voor het gebruik van deze voorwerpen. Men kan concluderen dat Twickel goed maat hield.

Korte berichten

Nieuwe voorzitter pachterscommissie

Tijdens de jaarvergadering van de Twickelpachters in januari trad voorzitter Horstman af. De heer Bijen uit Woolde werd in zijn plaats tot lid van de pachterscommissie benoemd. Volgens het reglement wijst de commissie uit haar midden een nieuwe voorzitter aan. Inmiddels is bekend geworden dat de heer Breteler de nieuwe voorzitter wordt. Hiermee komt een eind aan een periode waarin de pachterscommissie "stuurloos" was. De heer Breteler leidt een gesloten varkensbedrijf in Oele. In een volgend Twickelblad zal hij nader aan de lezers worden voorgesteld.

Plan Kleine Gelderse Waard

Al enkele jaren is de Stichting Twickel met hulp van Adviesbureau Stroming bezig met de voorbereiding van een natuurontwikkelingsproject bij Zevenaer. Dit project houdt in dat zo'n 60 ha weiland gedeeltelijk wordt afgegraven en omgevormd naar een afwisselend natuurgebied. Het project financiert zichzelf, omdat de plaatselijke baksteenindustrie de af te graven klei als grondstof kan gebruiken.

Voor dit project is een provinciale vergunning nodig. In dat kader vond op 13 mei een informatieavond plaats voor omwonenden en belangstellenden. De provincie Gelderland staat positief tegenover het plan omdat het goed past in de provinciale plannen voor de Gelderse Poort.

Vertaling Nader Betoog uit 1783

Uwe edele mogendheden, de gedeputeerden van Ridderchap en Steden van Overijssel, gelieven op te merken, dat door onrechtmatig handelen van de Drost het recht van de Twentse steden is aangetast. Het ijkgeld dat bedongen wordt is willekeurig en overmatig vastgesteld, zoals een daalder voor een 50-ponds gewicht en een navenant hoger bedrag voor andere gewichten, ellen en maten. Verder blijkt, dat het ijken door de Drost in de kleine steden voornamelijk ten doel had om iedere twee jaar een aanzienlijke som geld binnen te halen en daarbij de tussentijdse inspecties te verwaarlozen. Het aanbrengen van het ijkmerk, waarvan het tijdstip van te voren wordt aangekondigd, is volgens de Drost voldoende. Zo wordt het grote geld binnengehaald.

De Raad voor het Natuurbeheer bezichtigt Twickel. Op de voorgrond van links naar rechts de heren Nijhof, Stichting Natuur en Milieu, Vonhoff, voorzitter Raad voor het Natuurbeheer, Rauwenhoff, voorzitter Bosschap, en Boreel, voorzitter stichting Twickel.
Foto: A.H. Schimmelpenninck.

Raad voor het Natuurbeheer

De Raad voor het Natuurbeheer is het adviesorgaan van de Minister van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij op het gebied van de natuur. Eénmaal per jaar trekken de leden van de raad zich ergens in Nederland terug om inspiratie op te doen. Dit keer had men hotel Carelshaven uitgeverkoren als basis. Na een dag vergaderen werd de tweede dag geheel besteed om het landgoed Twickel te bezoeken. Men liet zich uitgebreid informeren over het functioneren van de stichting. De Raad onder leiding van de heer Vonhoff toonde zich zeer ingenomen met de wijze waarop het landgoed beheerd wordt.

Afsluiting zandwegen

Op verzoek van de Stichting Twickel heeft de gemeente Ambt Delden een voorstel voorbereid om dertig (zand)wegen of weggedeelten af te sluiten voor gemotoriseerd verkeer. Deze maatregel is noodzakelijk om het zoneringsplan voor het landgoed te kunnen uitvoeren. Het voorstel houdt in dat verbodsborden worden geplaatst om gemotoriseerd verkeer tegen te houden behalve bestemmingsverkeer. Op een klein aantal zandwegen is tevens voorzien in een fysieke afsluiting in de vorm van een slagboom.

Alvorens een besluit te nemen heeft men het voorstel ter visie gelegd en aan ruim 300 aanwonenden en instanties toegestuurd. Dit leverde 31 schriftelijke reacties op waarvan de meeste - uiteraard - kritisch van toon. Zo is men bezorgd over de bereikbaarheid van aanliggende percelen, het onderhoud, de toegankelijkheid voor aanspanningen, invaliden enz. Voor het gemeentebestuur van Ambt Delden was dit voldoende om te concluderen dat er "geen draagvlak" voor het voorstel zou zijn.

Zandweg in Buren.
Foto: A.C. Meyling, Hengelo.

Tijdens de vergadering van de raadscommissie op 7 mei hield rentmeester Schimmelpenninck een pleidooi om het voorstel niet in te trekken maar in overleg met de direct betrokkenen te onderzoeken welke maatregelen haalbaar zijn. Hierbij zette hij uiteen dat de voorgenomen maatregelen essentieel zijn om onnodig gemotoriseerd verkeer op het landgoed tegen te gaan.

Verder wees hij op het feit dat veertien wegen en weggedeelten in geen enkele brief genoemd zijn, zodat hier kennelijk geen concrete bezwaren tegen afsluiting bestaan. Ook wees hij op ervaringen elders met soortgelijke maatre-

gelen die in de praktijk nauwelijks tot bezwaren leiden.

Het pleidooi van de rentmeester werd door de voorzitter van de Vereniging Vrienden van Twickel ondersteund. Voorzitter Busschers van de Land- en Tuinbouworganisatie Mid-Oost gaf aan dat het voorstel wat hem betreft niet van tafel hoeft. Ook hij pleitte voor nader overleg met de direct betrokkenen.

Wethouder Eshuis die de commissievergadering leidde lanceerde daarop een compromisvoorstel. Dit houdt in dat een proefgebied wordt aangewezen om daar in overleg met alle betrokkenen de nodige ervaring op te doen. De commissie was bereid hierin toe te stemmen.

Herbouw Boswachterswoning

Begin dit jaar ging de Boswachterswoning aan de Twickerlerlaan door brand verloren. Onlangs is een begin gemaakt met de herbouw. Het herbouwplan is geïnspireerd

Het oude Tuinmanshuis, de voorganger van de Boswachterswoning.
Foto: H.W. Kuhn, 1936.

Bouwtekening voor de herbouw van de Boswachterswoning.
Tekening: L. Vrij.

op het 19e-eeuwse huis dat hier tot 1964 heeft gestaan.

Bij de foto uit 1936 valt het op dat de buitenluiken toen nog niet in de bekende Twickelkleuren geschilderd waren, waarschijnlijk waren ze donkergroen. Ook valt het op dat de laanbeplanting ter hoogte van de woning ontbrak.

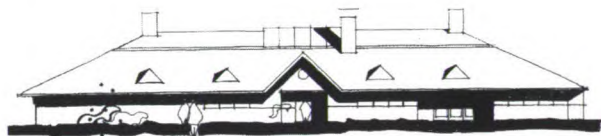
Restauratie Paardenschuur

Nog voor de zomervakantie wordt een begin gemaakt met het werk aan de karakteristieke Paardenschuur gele-

gen aan de Twickelerlaan. Het is het laatste gebouw van het "werkcentrum" dat nog op restauratie wacht. Het gebouw zal uiterlijk zoveel mogelijk in de oorspronkelijke toestand worden gebracht. Zo zullen de asbesthoudende golfplaten weer worden vervangen door dakpannen. De noord- en oostgevels verkeren in slechte staat. Het hout voor de nieuwe gevels ligt al klaar. Het is afkomstig van het landgoed en gezaagd in de eigen zagerij. Daarna heeft het enige tijd in het water gelegen om het op milieuvriendelijke wijze te conserveren.

Bouwplan golfclub ingediend

De aanleg van de nieuwe golfbaan aan de provinciale weg naar Almelo is dankzij de extreem droge winter voorspoedig verlopen. Voor het begin van het groeiseizoen was alles ingezaaid. Het duurt echter nog tot voorjaar 1997 voor de baan goed bespeelbaar is. Zolang heeft de nieuwe grasmat nodig om stevig genoeg te worden. In de tussentijd zal een nieuw clubhuis verrijzen nabij de boerderij "Pek". Na de sloop van alle bijgebouwen resteert hiervan alleen nog de eigenlijke boerderij. Deze blijft dienst doen als stokkenloods en winkel van golfattributen. Wel krijgt dit gebouw een face-lift.

Huurovereenkomst golfterrein getekend

Op 15 mei vond de officiële ondertekening plaats van de huur-/opstalovereenkomst van het golfterrein. Onder toezicht oog van notaris Numan uit Hengelo ondertekenden delegaties van de Twentsche Golfclub en de Stichting Twickel de nodige stukken in de kasteelbibliotheek. De overeenkomst voorziet in de huur van het gehele 65 ha omvattende terrein voor 50 jaar en een opstalovereenkomst voor de ondergrond van het toekomstige clubhuis.

Dat de golfsport op Twickel al veel langer bekend is werd geïllustreerd door een groot aantal antieke golfattributen die voor de gelegenheid van de kasteelzolder waren gehaald.

Opening Twickeltuinen

De jaarlijkse opening van de Twickeltuinen op Tweede Pinksterdag viel dit jaar enigszins in het water. In totaal 1050 personen passeerden de kassa. Andere jaren waren de bezoekersaantallen vaak aanzienlijk hoger. Het weer was de grote spelbreker. Toch viel er veel te genieten.

Op het voorplein waren optredens van brassband "De Bazuin" uit Borne en de Folkloristische Dansgroep

Ondertekening van de huurovereenkomst van het golfterrein. Zittend van links naar rechts: rentmeester Schimmelpenninck, voorzitter van de stichting Twickel Boreel, notaris Numan en de voorzitter van de Twentse Golfclub Stemerink. De antieke golfattributen van de kasteelzolder toonden aan dat de golfsport op Twickel al eerder beoefend is. Foto: Twentse Golfclub.

Midden Twenthe. In de orangerie was een tentoonstelling ingericht van bronzen beelden uit het kasteel. Ook kon men er kennismaken met het werk van beeldhouwster Carla Rutgers.

Wandeling over de Koningswegen

Het Hof te Dieren was in de 17e en 18e eeuw in gebruik als jachthuis van de prins van Oranje. Vanuit dit huis lieden verschillende "koningswegen" over de Veluwe, zodat de jachtgezelschappen zich snel konden verplaatsen.

Met dit uitgangspunt is onlangs een wandelroute uitgezet. De route leidt de wandelaar over zes, negen of vijftien km wandelweg door de bossen van het Hof te Dieren, Middachten en Natuurmonumenten. Het pannekoekenhuis, de Carolinahoeve, is opgenomen in de route. De folder is verkrijgbaar bij de VVV Rheden.

Park Hof te Dieren

Op 11 en 12 mei was het park van het Hof te Dieren opengesteld voor het publiek. Opnieuw was er veel belangstelling. Zo'n 850 mensen maakten een rondwandeling. Opzienbarend was een ooievaar die in het park een nestplaats heeft gekozen.

A.H. Schimmelpenninck

Data Vereniging Vrienden van Twickel

20 september
7 en 14 sept.

Kasteelbezoek leden Vereniging Vrienden van Twickel, wordt nog nader aangekondigd. Schoningsdagen. U helpt daadwerkelijk in het veld om ongewenste opslag te verwijderen en het natuurschoon te optimaliseren. Wordt nader aangekondigd in de lokale kranten.

7 november

Culturele avond met een Twentse dansgroep in de sfeervolle schaapskooi op Twickel. Nader bericht aan de leden volgt.

In 1687 gaf Amadea Isabella van Flodorff, weduwe van Adolf Hendrik van Raesfelt, opdracht tot het bouwen van de kerk in Lage. Dit feit wordt herdacht in twee inscripties, één boven de hoofdingang, waarin tevens melding wordt gemaakt van het leggen door Amadea Isabella van de eerste steen op 11 juni 1687, en een andere boven de ingang aan de zijkant. In oktober 1688 werd de kerk in gebruik genomen. De stichtster financierde de bouw uit eigen middelen. Foto's: P. Oosterhuis, Amsterdam, ca. 1890 en archief Vrienden van Twickel.

